

NÉPÜNK

Director și Șefredactor: **Wasserstrom Sándor**

REVISTA EVREIASCĂ

Redactor responsabil: **Leitner Zoltán**

A betonfedezék —gyenge sátor

A sátrak ünnepének többféle neve van imarendünkben. Ezeknek egyik változata: a betakarítás ünnepe. Valóban igaz az, hogy őseink is ősziidőtájt gyűjtötték be egész évi fáradságuk gyümölcsét: az életet adó gabonát, meg szüretjük eredményeit és örvendtek a teli szérűnek és a megrakott hombárnak.

De míg mi a betakarítás ünnepét a sátorral szimbolizáljuk, addig más népek ezt a szokásukat, törvényüket nem vették át, holott többi ünnepünknek meg van a maqum pendantja.

Mi zsidók Szináj óta hisszük, hirdetjük és valljuk, hogy amikor a gyarló és hamar elbizakodottá váló esendő ember azt hiszi, hogy a „biztos existencia” magasztán körül nézve, őt többé baj nem érheti, akkor háza körül, udvarán felépít magának egy széllel bélelt sással fedett sátor, amely azt jelenti, hogy: — Esendő ember ne bizakodj el, hiszen látod, hogy minden csak „sátor”.

Nem tagadjuk, hogy a sátor szimbolizálását mi zsidók sem értékeltük eléggé. Mi is abba a hibába estünk, hogy nagyon is biztosnak véltük a kőházakat, a látszatkultúra minden eddigi vívmányát. Elbizakodottak lettünk és nem hittük már a sátor, mint mementót.

Az örök emberi rosszaság újra diadallt a világ felett. Az isteni gondviselés, mintha gunyt üzne az emberi elbizakodottságból. Adta az embernek az értelmet és az éntelme kitermelte a repülőgépet, a bombát, a gyilkos szerszámokat. És amikor mindez együtt volt, akkor a „betakarítás ünnepe”, amikor a népek fiai a valóságban összegyűjtötték egy évnek nyereségét a magtárakban és szimbolikusan néhány évezred kulturájának gyümölcsét akadémiákon és képtárakban, építészeti remekművekben és a civilizáció ezernyi lehetőségeiben, akkor megindultak a harci szekerek, dübörögnek a légimadarak, zuhannak a gyilkoló és tűzokádó szörnyű eszközök. És ime, a büszke, a magára oly rátartó ember pincék odujába szorul és a zsidó sátor helyébe az emberiség sátra a légvédelmi fedezék lett, mint büneinek értelmetlenségének legfőbb szimbóluma. Ime lásd emberfia, hogy hova jutsz civilizációddal, amelyre oly büszke vagy.

Az esendő zsidó lélek mentsvára: a gyenge, nyolc napra épített sátor. Az emberiség „sátra” viszont a betonfedezék lett, amelyet a bombák ellen építettek. Éjjelente a világvárosok lakosai hiányos öltözékben, milliószámra felkelnek álmaikból és a „sátor”-ba mennek. A modern sátorba, amilyenre csak az őseink emlékezhet, amely barlangokba bujt a vadállatok elől.

Amikor az emberiség „sátra” a légvédelmi fedezék lett, akkor nekünk, zsi-

Armand Călinescu

Az egész ország meggyászolta a nagy államférfi halálát

Calinescu Armand miniszterelnök mélységesen megdöbbentő halála a maga tragikusságában megrázta az ország népét és alig tudunk felocsudni abból a szívdermesztő kábulatból, amelyet hirtelen halála okozott. Hozzá hasonló koncepciózus, erélyes, körültekintő államférfia kevés volt még Romániának, de talán a világ többi országainak sem. Calinescu másfél évig vezette az ország ügyeit. Amikor átvette a kormányzást, zűrzavaros volt a politikai helyzet, pártok viaskodtak és destruktív elemek akarták magukhoz ragadni a hatalmat. Calinescu volt az, aki az utolsó pillanatban Öfelsége, II-ik Károly királyunk megbízásából átvette az államvezetés nehéz munkáját és bámulatosan rövid idő alatt Európa egyik legnyugodtabb, legkonszolidáltabb országává varázsolta Romániát. Most, amikor keleten és nyugaton ágyuk dörögnek, tizenkilenc millió romániai polgár nyugodtan dolgozik, épít és halad tovább a fejlődés útján, ahogy azt Calinescu Armand miniszterelnök erélye, páratlan munkabírása, széles horizontja előre megszabta.

Néhány nappal ezelőtt a rombolás szelleme előbujt rejtekhelyéről és Románia egyik legkiválóbb nagy fiát orvul és gazul meggyilkolta. Halálának részleteit megírták a napilapok és a mi kötelességünk, hogy a zsidóság fájó májának adjunk ezuton is hangot. Az erdélyi zsidóság érezte és tudta jól, hogy az ország konszolidációja mennyit köszönhet ennek a nagy államférfinek, akinek dolgozó, felfelé ívelő, nagyjelentőségű életére revolvergolyó tett pontot 47 éves korában, amikor ereje és munkabírása teljében volt. Az ország valamennyi zsidó templomában gyászistentiszteletet tartottak az Engesztelés napján és az érette mondott ima idején sok zsidó férfi és nő siratta meg őszintén és szívből az ország nagy és felejthetetlen halottját.

Calinescu Armand mintaképe volt az igaz hazafinak, aki a Trón és Ország érdekében életét is áldozatul adta. De emléket nem csupán írott betűk fogják jelezni, nem pedig csak szobrok, vagy emléktáblák, hanem tizenkilencmillió ember mélységes gyásza és szeretete, akik örökké emlékezni fognak Calinescu Armand miniszterelnökre, a kiváló emberre és államférfire.

Legyen emléke örökké áldott!

dóknak még a mi szerencsétlen sátorunk sem nyújthat biztonságot. A keleteurópai zsidóság nagyrésze még a sátrat is el kellett hagyja, otthonát, vagyonát, életét eddigi minden kapcsolatát, mert a világ fennállása óta talán soha egyszerre ennyi zsidó nem vesztette el a talajt a lába alól. Földöntutókká lettek a zsidó milliók és történelem számumja úgy szerteszórta a zsidó milliókat, mint vihar a szérűn hagyott pelyvát. Ma már nem lehet elbizakodott senki emberfia, hiszen gyáva emberek módjára kell elbujjanak emberek a föld alá. A felgyújtott, tönkresilányított falvak és városok helyén pedig megjelenik a „sátor”, mint a XX-ik század büszke emberének legfőbb vívmánya. Ez lesz a nagy technikai fölényből, a kényelemből, az emberi boldogság után való nagy hajszának végső eredménye — a rozoga, ütött-kopott tákolmány lesz, az a bizonyos „sátor”, amelynek szimbólumáról az igaz zsidó soha nem feledkezhet meg.

Nyugtalan lélekkel tekintünk a jövőbe. Hova lett az a boldog kor, amikor mi zsidók is biztonságosan nézhettünk a jövőbe? Ma, amikor három és félmillió lengyelországi zsidó szedte sátorfáját és rémült szemekkel tekint a hódítók és a jövő elébe, akkor remegő szívvel állapítjuk meg, hogy nem csupán a betonvárak

omlanak össze. — hanem ezeknek a zsidó millióknak „sátra” is, az a galuti gyenge tákolmány, amelyet mi büszkén vagyunk palotának, existenciának, bankbetétnak, gazdaságnak hittünk.

Sátor lett az egész világ! Elsötétítettek a városok és sötét lett a jövő! Az ember legnagyobb ellensége az ember lett. Mi lesz vajjon a nagy pusztításnak az eredménye? Talán ráeszmél ezután majd az emberiség, hogy ne bizakodjék el, mert egymás pusztítása nem hozhatja az eredményt, mert csak gyász és nyomoruság, meg szegénység és könny lesz a gigászi küzdelem végső „eredménye.”

Ha így haladunk tovább, akkor az emberiség betakarításának eredménye a kultúra és civilizáció teljes pusztulása lesz és nem marad más, mint a zsidó Biblia etikájának felmagasztosulása, az emberszertelnek korunkban megcsufolt, meggyaláztott „sátora”, amely maradandóbb minden acélnál és örökebb minden büszke emberi alkotásnál.

Félünk, hogy most a „sátrak ünnepe” nem nyolc napig fog tartani, hanem még nagyon sokáig, amíg fel nem eszmél a világ arra, hogy ember legyen valóban Isten képmására teremtett Ember: mert akkor és csak akkor — lehet még egyszer ünnep a világon!

A nemzeti szociálizmus csődje

Az események gyorsan, sőt tulgyorsan követik egymást. Ami tegnap még fantázia volt, az ma már többé-kevésbé véres valóság. Ezuttal nem akarunk foglalkozni a lengyel felbomlás részleteivel. Nem akarunk krokodil-könnyeket hullatni a gettópadok, vagatási tilalom és más antiszemita harcász-közök propagálóért, akik a menekülés utáni nyomorúságukban sem akarnak elfogadni a csernovitzi és más városbeli zsidóktól ingyen ételmezést és lakást. Ha zsidó, akkor nem kérünk belőle, — ez a lengyel büszkeség mértéke, amikor hazáját két oldalról szakítják szét és nem lehet pillanában azt sem tudni, hogy a megkisebbedett Lengyelország formájában felfog-e támadni?

Ezuttal egyszerű logikával rá kell mutatnunk arra, hogy ebben az alig négy héttel ezelőtt megkezdődött háborúban a nagy harcéri győzelem mellett két halatlanul nagy vereséget szenvedett a nemzeti szocialista ideológia. Két alapvető és az egész építmény fundamentumát képező két kérdésben likvidált a hitlerizmus.

MELYEK VOLTAK EZEK AZ ALAPVETŐ IDEOLÓGIAI TÉTELEK?

Az egyik ez: Mivel Európában létezik egy ország, amelynek államberendezése a kollektív eszmén épült fel, azon az eszmén, amelyet az „átkozott” Marx zsidó koponyája fundált ki, amíg bolsevista-zsidó uralom terpeszkedhetett a „szegény orosz nép nyakán”, addig minden erővel azon kell dolgozzék a nemzeti szocializmus, hogy ezt a fekélyt, ezt a pestist levakarja Európa testéről! Ezért fel kell világosítani a világ népeit arról a katasztrófáról, amely felé halad s meg kell vetni azokat a nyugati államokat, amelyeknek pluto-demokráciája odaadja magát a bolsevista frazeológiának és helyet csinál nekik a világ aeropágiájában, Genfben. Jól emlékezünk, hiszen nem is volt oly régen, hogy Münchenben is csak úgy ült le tárgyalni Hitler, ha előre biztosította őket Chamberlain, hogy az oroszoknak semmi beleszólásuk nem lesz mindabba, amit ott határozni fognak. Ez volt tehát a náciizmus lényege és alapvető kiinduló pontja, nem csupán saját állami berendezésére, de világhegemóniájának megteremtésére is.

Németország jelenlegi urai ezt az egész alapvető eszmét a német birodalom legfontosabb küzdelmi terepének hirdették. Ez a Cél! Ez az Eszme! Azért is kell a hatalmas hadsereg, hogy a szovjet terjeszkedésének és a kommunista eszme terjedésének hatalmas gát emeltessek. Ezért kell bekapcsolni minél több államot az antikommunista egyezménybe, ezért kell összefogni a világ minden antidemokratikus államának, mindazoknak, amelyek a tekintélyuralom elve alapján állanak. Így lett szövetségese Olaszország, Japán, Spanyolország, Magyarország és még más államok is.

EZZEL SZEMBEN MI TÖRTÉNIK MA?

Hitler szoros szövetséget létesített a szovjettel. A sokat szidott, ócsárolt nyugati hatalmak helyett ő kötött szövetséget a bolsevizmussal és a német milliók, akik eddig azt hitték, hogy segítséget nyújtanak a nemzeti szocializmusnak abban, hogy a „bolsevista veszélytől” megmentse Európát, azt kell lássák, hogy az egész fikció volt, mert adott pillanatban a két hadsereg együtt tud masírozni és legalább husz millió emberrel szaporítja azoknak az embermillióknak szá-

mát, akiket német segítséggel bolsevizdáhat a szovjet. A fehér oroszok, ukránok és lengyelek, akik ezen a területen laknak, ahol az orosz hódit, nem csupán nemzeti oroszok lesznek, hanem bolsevisták is és közvetlen határt kapnak a nemzeti szocialista Németországgal. Ezzel összeomlott ideológiailag a náciizmus egész teóriája.

Ebben a pillanatban és ebből a szempontból majdnem mindegy, hogy üldözik-e még a kommunizmust Németországban vagy sem. Eltekintve attól, hogy Thälmann, a kommunista vezért szabaddá helyezték 12 ezer társával együtt, de a 30—40 millió főnyi német munkástömeg előtt egészen más-ként fog festeni a hitleri uralom eddigi ténykedése is. Kinyílik a szemük és látják, hogy ami eddig megingathatatlan „igazság” és a mozgalomnak ideológiai alapja volt, szerte-foszlott hazugság lett előttük is, ahogy azt mára a józanul és tisztán látók régen megállapították.

Mire való az egész náciizmus? — kérdezheti a józan német polgár és munkás. Minek akkor harcolni? Miért kell az egész rendszer, amikor a legnagyobb szolgálatot, amit 1917 óta bárki a szovjetnek tett, éppen Hitler szolgáltatta. — Ki adott nekik még területet? Ki adott nekik embermilliókat? Nem állanak messzi az igazságtól azok, akik azt mondják, hogy a hitlerizmus ma már nem más, mint a kommunizmus szál-láncsinálója Európában.

Tisztára csak idő kérdése, hogy a nehézkesen gondolkozó — de gondolkozó — német tömegek előtt mindez világossá váljék és akkor a rendszer csődje azonnal bekövetkezik, annak minden következményével együtt. Hozzávehetjük még ehhez az elgondoláshoz azt is, hogy a mai tények szerint a két fél: Hitler és Sztalin között a primet mostantól Sztalin játsza. Hiszen ennek ma 110 hadosztálya, töretlen ereje, hatalmas tartalékai, 170 millió embere, két világrészre kiterjedő, jól felszerelt országa van, amely valóban be van kellően rendezkedve önellátásra. Nem Sztalinék fognak tüggni Hitleréktől, hanem fordítva. Jele ennek a lengyelországi előnyomulás is, hiszen a petroleummezők, amelyek életelixirt jelentenek a németeknek, orosz uralom alá kerülnek. És már azt is tudni vélik, hogy a megalakítandó puffer állam is, — az új lengyel állam — orosz protektorátus alá kerül.

MI A MASIK KÉRDÉS, AMELY-NEL A NÉMETEK REVIZIÓRA KÉNYSZERÜLTEK?

Ez a zsidókérdés! Már megirtuk másutt és megirtuk többször, hogy a német propaganda legfőbb argumentuma az volt, hogy a zsidó befolyást ki kell irtani a világból. Azt a bizonyos zsidó destruktívizmust, amely nem engedi építeni a világot, amely háborút akar, amely megcsinálta az „átkozott” bolsevizmust. Ki kell irtani mindent, ami zsidó és el kell venni életlehetőségüket, mert ha orvos, „megöli” az árját, ha mérnök, mindent rosszul csinál, egy pusztulásra érett faj, amely ha megérint pusztá kézzel is egy igaz áriát, már meggyalázta, már szeggyent hozott rá. Egy inferioris faj!

ÉS MI A VALÓSÁG?

A kormány hirdetményt jelentett meg konzulátusainál, amelyben felszólítja az emigrált zsidókat, hogy jöjjenek vissza. Még vagyonukat is visszaadja, amit elkonzulált tőlük. Bekapcsolja őket a német gazdasági

életbe és azokat is, akik otthon maradtak, valamilyen formában hasznosítja a nemzetgazdaságban. Összesen 300.000 zsidó él még Németországban. Ebből szakember és hasznavehető férfi legfeljebb 50—60.000. Vajjon érdemes-e nekik ezért a viszonylag alacsony számért egy 80 milliós népnél részt tenni az elven, amelyet oly kegyetlenül hirdettek?

Hiszen ezzel többet át a német milliók előtt „morálisan”, mint amennyit használnak ezek a zsidó ezrek, még ha tényleg szorgalmasak és hasznosak is lesznek. Nem szeggyentolt, hanem büszke jelvényt lesz az a bizonyos NJ. vagy ahogy legújabb hírek szerint nevezni fogják őket: W. W. J. zsidók. Wirtschaftlich Wertvolle Juden. Tehát érték lettünk. A tegnap még félig ember, félig állat ember, ahogy a streicheri propaganda mondotta, ma már értékes orvosok, kereskedők, iparosok, munkások lettünk. Itt szenved hatalmas törést a náciizmus elmélete.

A kommunista is, a zsidó is ember lett — talán nem azt jelenti ez, hogy beismerik saját embertelenségüket?

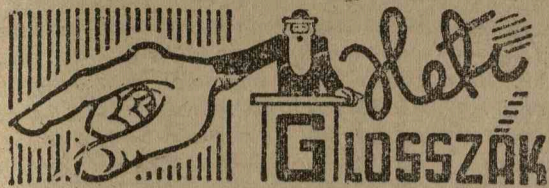
Akárhogy is vesszük, bizonyos az, hogy a nemzeti szocializmus két alapvető tételében likvidálta eddig hirdetett eszméit. A bolsevizmussal és zsidókérdéssel kapcsolatban. Lehet, hogy belpolitikájában rövidesen még nem lesz érezhető a korszakos változás. De csak idő kérdése, hogy a gyakorlat is átvegye ezt a revíziót — és akkor felszámol a nemzeti szocializmus is, annak vezéreit oldalra téve, hogy egy egészségesebb államberendezkedésnek adjon végleges helyet. Hogy milyen lesz ez a berendezkedés erről korai volna minden jóslat, de hogy nem lesz ilyen szélsőségesen antiszemita, az kétségtelen és bizonyos!

Freud Zsigmond halála

Londonból érkezik a hír, hogy Freud Zsigmond, a világhírű tudós, akit a nemzeti szocialista éra távozásra kényszerített, amikor Bécsét megszállta és akkoriban az angol tudományos körök meghívására Londonba költözött, 83 éves korában meghalt. Freud Zsigmond neve nem csupán egy emberi, hanem egy egész új tudományágat és egészen új horizontot jelentett a lélektani kutatások terén. A „freudizmus” lényegéről könyvtárra való könyvei írtak össze. Szakemberek és laikusok vitájának hő-ségei tárházát nyújtotta és ha voltak is tévedései, a lényege rendkívüli fontossággal bír az emberi haladás szempontjából. Freud 1856-ban született Freiberg morvaországi városkában és 1885-ben kezdte el tudományos munkásságát Chercot-nál Párisban, ahol előbb a hipnozist kezdte tanulmányozni. Később kezdett buvárkodni a pszichoanalízis mélységeibe, amely nevét világhírűvé tette. Nagyságára és zsenialitására jellemző, hogy lord Balfour a jeruzsálemi egyetem megnyitására beszédében Einstein Albertet és Freud Zsigmondot jelölte meg, mint a jelenkori zsidóság két legnagyobb zsenijét. Zsidósága mellett több ízben tört lándzsát. Freud 1927-ben egy írásában a meghatározottabban megjelölte utját, felfogását és helyét a zsidóság kertein belül. Tagja volt a jeruzsálemi egyetem kuratóriumának. Freud Zsigmond halála ünnepi számunk lapzártakor érkezett és így helyszüke miatt jelentőségéről, tudományos értékéről, nagyságáról, a zsidósággal kapcsolatos szerepéről lapunk legközelebbi számában fogunk részletesen foglalkozni.

— Eljegyzés. — Sofie Feintuch (Cernauti) és Just József (Oradea), az erdélyi mizrachista ifjúsági mozgalom kiváló vezetője jegyesek.

— Erdélyszerte, megyeszékhelyeken intelligens, jómögienésű akvizitőröket és inkasszánsokat keresünk megfelelő pénz-biztosítékkal. Népünk kiadóhivatala

Moscicky elnök, Rydz Smigly

hadvezér és Beck külügy-

miniszter vándoruton

Zbasszin... Emlékszünk erre a névre? Hogyne emlékeznénk, hiszen csak néhány hónappal ezelőtt is ötezer férfi és nő, agg és csecsemő állt a város állomása körül. A nemzeti szocializmus kergette ki őket német földről és a lengyelek nem akarták beengedni az országba, holott eredetileg lengyel polgárok voltak. Ott állottak esőben, hóban, téli éjszakákon és ködös reggeleken. Arról ezuttal nem írunk, hogy miért is kergette őket a német gyűlölet. De miért nem engedte be őket az ország, amelyből tíz-husz évvel ezelőtt elindultak. A „törvény”-re hivatkoztak, amelyet hoztak és amely szerint, aki öt évnél tovább távol volt Lengyelországtól, azokat nem engedik be többé az országba. Igaz, törvény — az törvény De mi van az emberiséggel? Mi van a lengyel lovasiassággal? Mi van vég-eredményben azzal a vajszipüséggel, amely nem engedte, hogy szegény állatokat „kinozon” az éles metsző-kés? Hát egy fáradt, üzött ember nem érdemel többet, mint a byalistoki erdő ritka vadja, a bölény, amelyre oly kéjjel vadásztak Göring és Rydz Smigly? Zbasszinnál meghaltak az árokparton a szegény üzött lengyel zsidók, mert nem engedte be őket a harminchatmillió ország törvénye-rendje.

Oh történelmi sors és igazságszolgáltatás! Néhány nappal ezelőtt Wiznicz, bukolinai zsidólakta városka, mely a lengyel határon volt, ritka vendégeket kapott, ha csak néhány percre is. Moscicky, a nagy lengyel köztársaság elnöke és Beck külügyminiszter, meg az európai hírvadvezér, Rydz Smigly jelentek ott meg és a román kormány jóakaratóból,

Mi nélkülözhetetlen egy modern háztartás konyhájában?

Mi a nagy előnye a CERES és EXCELSIOR növényi ételzsir használatánál?

Mi az előnye az ezen zsiradékkal készített torták és tésztaemlékeknek?

CERES és EXCELSIOR növényi ételzsir használata, mert tiszta, táplálóbb, higiénikus és könnyen elhelyezhető.

CERES és EXCELSIOR-nak lényegesen nagyobb a zsiradék tartalma, mint minden más állati zsiradéknak és ezáltal gazdaságosabb, továbbá nem romlik, nem avasodik, hosszú ideig tárolható és mindenvégig kellemes és izletes.

Bármilyen hosszú ideig konzerválható eredeti ízük megtartásával.

azonnal tovább mehettek Cernauti és onnan tovább az ország fővárosa felé. Mi történt volna, ha itt is egy Zbasszin állott volna? És azt, hangoztatta volna, a vendégszerető román kormány, hogy törvény van arra, hogy idegen állampolgárok nem léphetik át a határt? Még ha az egy köztársaság elnöke is. Vagy egy ügyes külügyminiszter, aki annakidején úgy letaglózta Teschen miatt a demokrata csehszlovák köztársaságot? Ugyebár az emberiségre hivatkoztak volna, amint hogy mi is helyesnek tartjuk a menedékjogot.

Most már valószínűleg tudják értékelni azt, ha egy határ megnyílik. Mert menekülni kell, mert üldözi őket az ellenség. Vajjon most már több megértést tanusítanak-e a zbassziniakkal szemben? Most már tudják, mi a galut? Mi az, üldözöttnek lenni? Még ha tíz vagonban hozták is magukkal az államkincseket, nem pedig tíz zlotyval kell világgá menjenek, a legnagyobb bizonytalanság felé.

Oh, dicső hadvezér, Rydz Smigly, akinek hadseregét néhány nap alatt úgy „lesmírglizte” a térképről, meg a hadszíntérről a német hadsereg... Milyen hatalmas is volt akkor, amikor a zsidókról volt szó... És milyen kicsiny most. Káröröm ez? Nem, ezerszer nem. Mi nem tudunk így káröröndeni, de egy kis „galul” érzés nem árt a nagyoknak, a gettópadok nagy hőseinek, a vágatási tilalom hőrozsainak, a sejm gladiátorainak és a gyűlölködők veteránjainak. Milyen jó, hogy nem kellett ázzanak a hűvös őszi éjszakában, a wizensitzi határ körül. Milyen jó, hogy velük szemben megmutatkozott az emberség. Vajjon nem-e

gondoltak arra, hogy gyarmatot akartak kapni a zsidók számára, valahol exotikus tájakon, mert kicsi volt mindenki számára a lengyel hon. És most olyan kicsi lett, de olyan kicsi, hogy — még nekik sem jut már hely benne. Milyen relatív is minden. Tegnap kicsi volt három és félmillió zsidó számára, most már a hivatalos és legális lengyel kormány néhány tagja sem fér el benne. Gondoljanak erre azok, akik nem hiszik el, hogy az emberi hatalom milyen véges. Hailé Szelaszié, Schuschnigg, Benes, Zog király, Moscicky — mi csoda érdekes galéria. S ki tudja, hogy mi hordoz a sors kiszámíthatatlan útja rejtélyes méhében? A zsidó tragédiát mindig követi egy általános emberi káosz. Erre évezredek óta sok-sok precedens van. Most Lengyelországban is.

Legyenek üdvözölve a lengyel kormány tagjai román földön, ahol vendégszeretethez van részük. Többször és megtisztelőbbé, ahogyan ők fogadták a zsidó menekülők tizezeit...

Ahogy a franciák éreznek...

A háború a legfőbb rossz a világon, amint hogy olyasvalamit tesz köteleessé, amely ellenkezik a szeretet törvényével. Nem vagyunk történelmi ítélőszék és nem tudunk pálcát törni a jelen nemzedék hibái és erényei fölött de ahogy mi látjuk az eseményeket, abból azt a következtetést szűrhetjük le, hogy az elnyomás, a barbarizmus ellen harcoló franciák csaknem minden megnyilatkozása valóban

Egy week-end sátor korszak története

Lembergben történt, napjainkban. A levegőből repülőgépek bombázták a várost. A pályaudvar lángokban áll, a menekülthelyek állandóan teli vannak síró asszonyokkal és gyermekekkel. Az újságok megjelennek még, de szabálytalan időközökben. Különkiadások jelzik a német-lengyel harc egyes fázisait. A zsidóság körében pánik uralkodik. Érzik, hogy életük súlyos óráit élik. Az idősebbek még emlékeznek a huszonöt év előtti eseményekre, amikor orosz csapatok közeledtek Lemberg felé. Még az orosz megszállásra, majd a felszabadításra. Akkor is német csapatok jöttek, de mennyire másképpen, mint mostan. Akkor valóban felszabadították őket, mert az orosz uralomtól joggal félték. A pogromok híres hősei voltak a kozákok, akik páni félelmet ébresztettek a zsidóság körében. Akkor a német névnek varázsa volt, a rendnek, a fegyvereknek, az európaiságnak, ha nem is mintaképei, de mindenestre példái...

De most nem úgy jönnek, mint „felszabadítók”. Most a hódítók jogán foglalják el a nagy lengyel városokat és kegyetlen rámenéssel igázzák le a lengyel milliókat, de legjobban a zsidókat, a szerencsétleneket, sokat próbált zsidókat.

Egy menekültől beszélünk, aki a Roshasano és Kippur napja között került át, mint menekült a román-lengyel határon. Négy héttel ezelőtt a leMBERGI Pilsudszky téren volt nagy üzlete. Saját háza

és üzletében husz alkalmazottja, vagyona és minden atributeuma annak, ami egy jómódu zsidó polgárnak szokott lenni, Berlinben éppen úgy, mint Bécsben, Lembergben úgy, mint Bukarestben.

Chaim Joselevicz-nek hívják. Hatvan körüli család, felnőtt gyermekekkel, akik közül egy leánya már férjnél van és akinek férje orvos a lengyel hadseregben, fia pedig Varsó körül harcol és védi hazája fővárosát.

Chaim Joselevicz dacára „vallásos” nevének, mégsem tartotta a vallás tétéles törvényeit. Szombatot is dolgozott és ha nagyünnepekkor ajtató is volt, — hiszen egykor jesivában is járt, — a sátrak ünnepét régen nem tartotta meg. Minek is ilyen „szimbólum”, amely a szép magánháza kertjének rendjét elrontaná, minek ezek a régi szokások, amikor olyan kiegyensúlyozott az élet. Vagyon, társadalmi pozíció, sikerült gyermekek, nagy áruaktár és betét a bankokban. Ezt a szép és jól megalapozott nagypolgári egzisztenciát semmiféle földrendés nem pusztíthatja el. Így gondolta ezt Chaim Joselevicz még néhány héttel ezelőtt.

#

De jött a nagy földindulás mégis. A magabiztos, élettel és világgal megbékélt gazdag zsidócsalád a rétegés óráit élte át. Mi lesz velünk? Mi lesz a szép házzal, a vagyonnal, az üzlettel, a milliókkal? Álmatlanul hanykolódott ágyában azokon az éjszakákon, amikor nem kellett a menedékhelyre futni a bombák előtt. Három nappal ezelőtt az uccában, ahol üzlete van, német repülőbomba robbant. Egy ház beszakadt, tizenketten meghaltak, közöttük egy

jóbarátja, aki konkurrens volt ugyan, de ezekben a napokban még annak sem tudott már örövendeni, hogy az égből lepottyant bomba pusztította el azt, aki sokszor „olcsóbban adta” az áruját és elvette a jó vidéki vevőkörének egy részét. A nyugalmas napokban sokszor gondolt arra, hogy milyen jó is volna, ha egy égből lehulló bomba széjjelverné konkurrensé valamennyi üzleti számítását, de most annyira rettegett jómaga is, hogy a káröröm érzése sem tudott lelkében gyökeret verni.

#

Volt a bankban pénze. Elment érte egy nyugalmasabb félórán. Már nem tudta kikapni. Kevés készpénze volt otthon, azt magához vette és elhatározta, hogyha közelednek majd a német csapatok, akkor menekülni fog. Nem tudta merre, nem tudta hogyan, de maradni nem akart. Rettenetesen fájt a szíve, amiért itt kell hagynia életének minden eredményét. A szép kertesházat, a börgarnitúrát a férfiszobában, a kényelmes ágyat, a szép rózsafákat, a jó, nyugodt ebédeket, a kávéházi kártyajátékot, mindent, ami egy emberéletet jelent ebben a polgári viszonylatban.

Körülnézett mindentel. Mintha bucsuzna eddigi életétől. És csomagolt. Ruhákat, fehérneműt és a péntek estére való ezüst gyertyatartókat, a serleget és az imaszíjjakat is, amit gyakran hagyott porosodni a fiókban. Tíz bőröndje volt már összecsomagolva. Az egyik külső szobában ott találta a weekend felszerelését is. A sátrat, amit nyugalmas napokban arra használt fel, hogy a leMBERG-környéki vidéken pihenhesse ki az üzleti élet izgalmait és

emberi és emelkedett szellemü. Látjuk ezt a katolikus papoknál, akik közül, a legfőbb és legismertebbek egyike, Verdier bíboros, az elmúlt nyáron megtartott algiri eucharisztikus kongresszuson azt mondta, a zsidó főrabbi üdvözlésére, hogy

— Veletek vagyunk a balsorsban, amely nem fog örökké tartani, Veletek vagyunk, mert testvéreink vagytok és mivel tudjuk, hogy milyen kötelek vannak a katolicizmus és a zsidóság között.

Verdier kardinális ezután felszólította a nagyműst és a főrabbit, hogy engedjék magukat vele lefényképezni, hadd lássa a világ, hogy Algírban — ahol az eucharisztikus kongresszust tartották — milyen békésen megférnek egymással mindazok, akik egy Istenben és általa teremtett emberfajta tagjainak az egyenlőségében hisznek.

Ugyancsak érdeklődésre tarthat számot most, hogy az új háború kitört, az az ünnepség, amely szintén nemrég zajlott le a világháború hőseinek egy újabb emelt emlékművénél. Egy kissé furcsa, hogy alig husz esztendő után, újra emberek százezrei essenek el — csak azért, mert imperialisztikus célokat követ egy nép reprezentánsa, de mégis ott áll az emlékmű a verduni csata helyén, a dounamaunti magaslatokon. Kaplan, párisi főrabbi vezetésével mentek ki a párisiak oda, ahol a háborús pokolban sok-sokszázezer kalona esett el. Gyönyörű zsidó motívuma van az emlékműnek, amely a bátor francia zsidó katonák emléket hirdeli.

Előbb mintha ima volt, majd ahhoz a halomhoz vonultak, melyet a verduni csatától elesett hőseinek csontjaiból emeltek és itt állottak fel beszélni Moreau és Lauga abbé, valamint Kaplan főrabbi.

Dom. Moreau páter azt mondta:

— Ismerjétek fel fiatal testvéreim, hogy mindnyájan, akármely valláshoz is tartozunk, egyek vagyunk az egy Isten hitében, aki egy napon számon fogja kérni tőlünk, hogy hogyan becsültük meg az embertársainkat itt a földön. Mert nem vagyunk-e egyek szent parancsainak tiszteletében, melyeket a Teremtő egykor Szináj hegyén adott Mózesnek és amelyek mindörökké megmaradnak életünk és az összes népek élete alaptörvényeinek? Egy Isten teremtései, egy alyának gyermekeiként testvéreik vagyunk egymásnak, tekintet nélkül

fáradalmait. Előbb gondolkozott azon, hogy vigye-e? Fájt a szíve, amikor arra gondolt, hogy a nyugodt életnek ez a szimbóluma vele jöjjön-e vagy sem? Végül is odatette a bőröndök mellé.

Az izgalom nőttön-nőtt. Érezte, hogy a lengyelek nem tudják feltartóztatni a németek előretörését. Autót akart bérelni, hiszen a saját luxusautóját és teherkocsiját már régen elrekkválták a hadsereg céljaira. Nem tudott kapni. Igért tiszteres árat; nem volt sehohsem kapható. Hiszen a többiek is menekülni akarnak. Akiknek szintén volt pénzük és egy kissé irigyelte a kapualatti zöldségárus vallásos szakállas zsidót, aki egykedvű nyugalommal árulta tovább áruját. Meg is kérdezte tőle:

— No Cheszkel, mi lesz veled?

A vállát vonogatta az öreg Cheszkel. Kérdéssel felelt:

— Mi legyen? Lesz, ami lesz. Az Örökkévaló majd segíteni fog és ha meg kell halni, megnyugszom abba is. Mi is az élet? Ahogy a nagyünnepi imánk mondja! Elröppenő álmom, eisuhanó felhő... élünk, ha Ő úgy akarja és meg is halunk, ha kell... keressék néhány zlotyit, mert élni kell, a többi időt imádkozással töltöm. Hova is mennék, nincsen pénzem, nincsen semmim.

Chajim Joselevicz tovább ment. Nem tudott tanácsot kapni senkitől. Mindenki lázas és izgatott volt. Rohant utcákon keresztül, kért, könyörgött egy járműért, amellyel a határra tud jutni.

Végre kapott egy autót. 10.000 zlotyot kell fizessen a határig. Hatalmas összeg azért a 150 kilométerért. De menni kell. És sötét éjszaka elindult a

arra, hogy mely fajhoz tartozunk. De egyik vagyunk hazánk és az emberiség nagy eszméinek szolgálatában is, mert készséges áldozattal kell odaadnunk Isten ajándékát, életünket, ha a haza és az emberiség jóléte követeli. Borulatok le e csontok halma előtt, mert ezek a porladó csontok, a hősi halottak tanítását követik: ne nézzetek sem fajt, sem vallást, csak Istent és mint ahogyan egyik voltak e halmok védői a csatákban, egyikek most a haza földjében.

Kaplan főrabbi beszélt ezután:

— Idézzétek fel emlékekben a kétezer-öt száz év előtti prófétát, akit az Ur halottak csontjával borított völgybe vezetett, hogy ott mondjon prófeciát. Szavának hallatára a csontok megmozdultak, a halottak feltámadtak. Milyen hadsereg volt ez, amely életre kelt a szellemiség hívására és higgyétek el, hogy e völgyben eltemetett csontok is feltámadnak, beszélnek és így szólnak most hozzátok: Legyetek a szellemiség katonái, annak a szellemnek, amely kötelességek és jogok dolgában nem tesz különbséget az emberek között, csontjaik elvegyültek a haza földjével, elvegyültek úgy, hogy soha senki nem fogja megmondani tudni, hogy mely valláshoz tartoztak.

Megrendülten olvassuk ezeket a szavakat, mert a pusztító csaták után újra ott állanak a Maginot- és Siegfried-vonalaknál az ellenséges csapatok között a zsidó katonák tizezrei és „csontjaik elvegyülnek a haza földjével...”

A nagy tragédiának első felvonása után, amely 1914—18 között volt, 1939 szeptember 1-én megkezdődött a tragikus második felvonás...

Jakob háza...

Bész Jakab... egyik ősapánk házában szimbólumát vette fel az a gyönyörű intézmény, amely célul tűzte ki magának azt, hogy fiatal zsidó leánygyermekeket a vallás törvényeinek misztikumaiába bevezeti. Régi hibája a zsidó gyermeknevelésnek, hogy míg a fiúk mindent tanulnak, addig a leányok zsidó nevelését elhanyagolják, holott a gyermekeket az asszonyok nevelik. Hogyan nevelhetik igazi vallásos szellemben a gyermekeket azok

bizonytalanságba. A bőröndöket feltették az autóra, nem is fért fel mind, de vinni akarta volna még a sok árut is, ami az üzletében maradt. Az üzlet kulcsait jól eltette, mintha nem tudnák másképpen kinyitni, csak az ő kulcsaival. Szemével végigsimogatta utójára a „fach”-okat, a Wertheimkasszát, a métereket, a strazsát és főkönyvet, azután beült az autóba és elindult.

Szeméből könnyek patakzottak, de azért mintha ösztöne hajtotta volna, kinézett az autó hűtőjére, hogy ott van-e a week-end sátor lapja. Ott volt. És miközben a zsúfolt országúton, amelyen katonaság, trén, ágyuk, tankok, menekültek gyalog, kocsin, szekéren, autón rohantak a határ felé, eszébe jutott egész céltalan, zsidó élete. A régi háború, amikor már elmenekült Bécsbe és ott élt 1920-ig. Azután, hogy elkezdte újra előlről. A gyermekek, akikről nem tudja, nem-e halnak meg? És hogy halva éves fejjel, fáradtan, csüggedten új élet felé indul...

Megszorította felesége kezét, aki zsebkendőbe temette arcát, hogy ne lássa a bajt és nyomort, ami ott settenkedett körülöttük. Felülről hallatszott a repülőgépek kísérteties zugása és távolról ágyudörgés hangja is megreszkettette a levegőt.

A határ... Átjutott... És az első éjszakát Wisznitz körül töltötte. Eszébe jutott a wisznitz-i szent család. A rabbidinaszia, akihez annyiszor elment az apja, hogy vigaszt kérjen családjának... Vajjon mi lesz velük? Iaj, mi lesz! Az autó megállott. Erdő közepén voltak. Órákig álltak már ott, már hajnalodott. És dideregtek a hűvös őszi éjszakában a hidegtől, meg az izgalomtól, a fáradtságtól, a kétségbeeséstől.

az anyák, akik LÁTTAK ugyan vallásosságot a szülői házban, de nem tudnak semmit.

Ezt a nagy hiányt pótolják azok a Bész Jakab iskolák, amelyeknek mottója bizonyára az: Bész Jakob lechu vönélchu, b'or adosem, ami azt jelenti: Fel Jakob háza, menjünk az isteni világosság felé. Ezért mintaszerű intézmény az, amely világszerte erősen frekvenciált és különösen a bécsi és lengyelországi zsidóság körében volt kedvelt. Nálunk Romániában is van egy Bész Jakob, tanítónőket kiképző iskola Cernăuți-ban, amely kiváló tanerőket küld széjjel az országban. Nagyon kevés van közülük és jellemző a zsidó szülők közönyére, hogy még ezeket sem tudják olyan módon ellátni, ahogyan megérdemlik. Talán nem tudják, hogy mit is jelent a leánygyermek vallásos szellemben való nevelése? Vagy még mindig olyan rövidlátóak, hogy azt hiszik, leányoknak nem kell tudni, legfeljebb csak imádkozni? Holott nagyon fontos feladat ez, mert az asszony rendszerint az, aki megadja egy háznak vallásos karakterét.

Mindezt azért is mondottuk el, mert Petrozsény városában akadtak lelkes zsidó emberek, akik felállítottak egy Bész Jakob iskolát, amelyben ötven gyermek jár, akik mintaszerű előhaladást tettek, egy Cernăuți-ban végzett tanítónő vezetésével. Dicséretet érdemel a petrozsényiak csoportja, amely ezt életre hívta és bünt követnének el gyermekeikkel szemben, ha kicsinyességéből, anyagiasságból nem fejlesztették és nem tartanák fenn továbbra is ezt a Bész Jakob iskolát. A petrozsényi hitközség is támogatja bizonyára ezt az intézményt, amely legfőbb hivatása minden hitközségnek. Petrozsény legyen a minta, amely után menjen a többi erdélyi hitközség, ahol mindenfelé meg kell alakuljon a hasonló iskola, amelyhez csak — sajnos — kevés a képzett tanerő.

— Október tizenhatodikán és tizenhetedikén Washingtonban összeül a menekültügyi konferencia. Myron C. Taylor, a londoni nemzetközi menekültügyi bizottság amerikai alelnöke beszélgetést folytatott Roosevelttel elnökkel a szeptemberre tervezett nemzetközi menekültügyi konferencia új időpontjának megállapításáról. Taylor megállapodott Roosevelttel elnökkel, hogy az államközi bizottság konferenciáját október tizenhatodikán és tizenhetedikén tartják meg a washingtoni Fehér Házban.

Eszébe jutott a week-end sátor. A sófőző segítségével felütötték az erdő tisztásán. És a gyorsfőzőben teát főzött az asszony. Hol volt már a lengyel szobalány, meg az orosz szakácsnő? Ők ott maradtak, nekik nem lehet nagy bajuk. Elvégre... És reszkető kezekkel kikéreste az imaszíjjakat, amely már majdnem penészes volt. És felvette és hangosan imádkozni kezdett. És a bűnbánó napok egyike volt. Utótte a mellét, amikor az Ovinu malkénut recitálta. És mély sóhajtasok között ült le egy kidőlt fatörzsre, hogy „reggelizzen.”

Azután feltört belőle a zokogás és odaszólt csüggedt feleségének, ki félaján hevert a week-end sátorban a pokrócokon.

— Sárám, 35 éve élünk együtt és most ránk szakadt a gálatnak ez a keserves éjszakája. Látod ezt a sátorot? Ugy hívtuk, hogy week-end sátor, mert azt hittük, hogy nekünk már csak kirándulásra kell ez, amikor unatkozunk és nincs más gondunk, bajunk. Pedig a zsidóságnak nem lehet week-endje, csak az angoloknak lehet, mert saját földjükön élnek. A mi sátrunk csak a szukko lehet, amelynek ünnepe eljön néhány nap múlva. Most kipótoljuk majd az elmulasztottakat. Majd szedek sást itt a közeli nádasban és feltesszük majd a week-end sátorra. Lesz újra sátrunk, az igazi, hamisítatlan zsidó sátor, galuti életünk keserves szimbóluma. A lembergi palotát otthagytuk és megmaradt a week-end sátor, ez a miénk, ez az, amit nem vehetnek el, ez a mi keserves sorsunk örök jelképe.

Együtt síriak, együtt zokogtak, amíg el nem nyomta őket a mindent kibékítő jótékony álmom...
Leitner Zoltán.

Chaszam Szofer halálának századik Jahrzeitja...

Száz évvel ezelőtt halt meg a Chaszam Szofer, aki új irányt adott a világ vallásos zsidóságának

A Chaszam Szofer. Az ortodoxia körében nem is név már, hanem fogalom. *Mig Kelet-Európában a chaszidikus rabbinizmus győz és az „extázissal közeljütni Istenhez”, a tudatalatti vezérmotívum, addig a Chaszam Szofer jelenti a „módszeres” vallásosságot.* Nem azt a nem kérdő, nem vitatkozó, hanem „szerelmes” égimádatot, hanem a tudományos alapon, már mint zsidó-tudományos alapon felépített tanulási készséget és hitet.

Egy évszázaddal ezelőtt halt meg, pontosan 1859. október 5-án (Tisri 25-én) és még mindig a vallásos zsidó tudományos világ legnagyobb csillaga. Ha nem élnénk olyan iz-

Szofer (Schreiber) Mózes pozsonyi főrabbi.
a Szofer rabbidinasztia alapítója

galmas időket, ha Pozsony sorsa nem volna olyan szomorú, akkor világraszóló nagy ünnepeket rendeztek volna a centennarium alkalmából. Fellépése, tanításai, döntvényei, művei és egész élete világító farsz a gáluti sötét éjszakában és hogy az askenázi ortodoxia olyan jelentős szerephez jutott a világ zsidósága körében, az nem kis mértékben köszönhető neki, a zsidóság e kimagasló értékű nagy fiának.

Dicsősége és sikere teljében halt meg száz évvel ezelőtt. Hunyó szemei a szabadság és egyenjogúság hajnalhasadását látták. Harminchárom évig latta el hivatását Pozsonyban.

ÉLETTÖRTÉNETE.

Schreiber Szofer Mozes (Chaszam Szofer) 1762. szeptember 24-én (Tisri 7-én) született Frankfurtban. Atyja, a tudós Szofer Sámuel, aki gyermekét az első héber oktatásban részesítette. Később a hírneves frankfurti rabbi, Pinkasz Horovitz, a kiváló pilpulista, aki mint kabbalista is egyaránt harcolt úgy a miszticizmus, mint az asszimilációval szemben és később a rajongásig szeretett, de a frankfurti rablik által mint Luria miszticizmusának törhetetlen híveként üldözött Nátán Adler rabbi voltak tanítói. A kis Mózeset csodagyermeknek tekintették. Már hét éves korában egész talmudi traktusokat mondott fel és magyarázott meg.

Az 1776—1778 években rabbi Tevele Scheuer jesiváját látogatta Mainzban.

Mikor mesterét, Natan Adler rabbit 1783-ban meghívta Boskovits morvaországi község, Szofer Mózes elkísérte. Később Prosnitzban tanult, itt meg is nősült, Mózes Jerwitz özvegyére jutott leányát vette nőül és a prosnitzi talmudiskola vezetője volt 1794-ig. Ezután öt évig mint rabbi Strassnitzban működött, onnan Nagymarton község hívta meg. Már nagymartoni rabbi korában nagy hírnévre tett szert. Vágújhely, Balassagyarmat és Nyitra hívták meg, ő azonban Nagymartonban maradt 1806-ig, amikor Pozsony választotta meg rabbijának.

1806 október 13-án vonult be Pozsonyba. Erős ellenzéke miatt teljes csendben, mert megválasztása előtt nagy ellenzéke volt. A hitközség haladó szellemű elemei a rabbi szigorú konzervatívizmussal szemben erős ellenállást fejtettek ki. Első pozsonyi évei nem is voltak nagyon szerencsések.

POZSONY A FRANCIA HADAK- NAK INVÁZIÓJA, AZ ÁRVIZ ÉS TÜZVÉSZ IDEJÉN

1809-ben tavasszal árvíz látogatta meg a várost, júniusban a francia hadsereg pusztította el a belvárost és a zsidónegyedét. 1811-ben hatalmas tüzvész hamvasztotta el a királyi várat, a zsidó kórházat és a községi levéltárt. De az idő begyógyította a sebeket. A gettóba bevonult a külső és belső béke. A pozsonyi jesiva jelentősége annál is inkább en. Kedett, mert a cseh- és morvaországi jesiva, a terjedő vallástalanság folytán hanyatlásnak indultak.

Itt említjük meg, hogy a pozsonyi zsidó uccában a Chaszam Szofer idején nem csupán a hittudomány, hanem a költészet és filozófia is virágzott. Vallásos költeményeket írtak: Cohn Albert, a jeles keleti filológus, a palesztinai gyarmatosítás uttörője, Stern Miksa Emánuel, a híres héber költő és irodalmár, Dukesz Lipót, a XIX. század legnagyobb héber bibliografusa.

A Chaszam Szofer vallásos líráját utolsó magántitkára: Mendel Frankfurter rendezte sajtó alá. Érdekes, hogy Mendel Frankfurter unokája, Felix Frankfurter ma az Egyesült Államok legfőbb bíróságának tagja.

Chaszam Szofer idejében indult meg az a lassu erjedés, amely a 48-as forradalmakban kulminált. A zsidóság a napsütötte szabadság felé haladt és Pozsonyba gyülekezett akkor a magyarországi zsidóság is, hogy az akkori nemzetgyűléshez intézze történelmi feliratát.

Anton von Schmiecht 1853-ban Pozsonyban alapított híres nyomdája a héber irodalom és tipografia hatalmas központja lett.

Akkoriban a zsidóságnak még saját bírósága és önkormányzata volt. Chaszam Szofer rabbi is hatóságilag elismert bíró, közgyám és hagyatéki bíró volt, azonkívül tudósok, költők alkotta kis „állam” fejedelme.

AMIKOR AUSZTRIA CSÁSZÁRA MEGLÁTOGATJA A POZSONYI ZSINAGOGÁT ÉS ISKOLÁT

Szofer (Schreiber) Mózes rabbi vézna, alig közepmagas termetű volt, de rőt szakálltól keretezett halvány arcát nemes tekintetű kék szeme igen vonzóvá tette. Három ízben nősült, de csak második felesége, Sára, a konzseniális pozeui Rabbi Akiba Eger leánya

ajándékozta meg gyermekkel. (Rabbi Akiba Egeről már nagy tanulmányok jelentek meg a „Népünk” hasábjain). A Chaszam Szofer 68 éves koráig a legjobb egészségnak örvendett. Haja nem őszült, testi és szellemi képességeinek teljében volt, amikor fájdalmas betegség támadta meg, amelynek minden orvosi fáradozás dacára áldozatul esett.

Szofer Mózes hittudományi döntvényeit mind szélesebb körök messzi földön is elfogadták irányadóknak. *Aszkéta életmódja bámulatbaejtő talmudisztikus tudása, élelelméjűsége, de épúgy nemes jelleme, szigorú igazságszeretete örök időkre biztosították nevének tisztelgetését mindenhol, amerre zsidók élnek.*

Életrajzirói rendszerint a nagy rabbinak csak teológiai és vallási jelentőségét a jesivát emelték ki, továbbá a vallási döntvényeit. — amelyek ma is érvényben vannak — magasztalták. Kevesen foglalkoztak azokkal a nagy politikai sikereknek felsorolásával, amelyek az idejében működő zsidó bírák érték el. Előszörban Lemberger Ábrahám Hirsch volt az a bíró, akinek nevét emlegetik. Abban az időben bámulattal tekintett Pozsonyra a világ többi zsidósága. A pozsonyi hitközség, amelyre az akkori császári udvar kegyének fénye ragyogott, az egész akkori Magyarország zsidóságának vezetője volt.

A bécsi udvar minden alkalmat megragadott, hogy a pozsonyi hitközség és általában az ottani zsidóság vezérférfiait kitüntesse. 1825-ben Karolin Augusztia királynő koronázásánál a pozsonyi zsidóságnak csakúgy megvolt a diszhelye, mint 1850-ban Ferdinánd koronázásánál. A császári család megtisztelti látogatásával is a zsinagógát és az iskolát. A nagy fénytel és pompával megnyitott pozsonyi történelmi országgyűlések a zsidóságnak becsületet és jólétet hoztak.

A POZSONYI ZSIDÓ UCCA

Érdekes és elgondolkoztató, hogy a Chaszam Szofer születési helye és halálórájának helye: Frankfurt és Pozsony, milyen nagy szerepet játszottak az újabbkori zsidóság történelmében. Hatalmas folyamok mentén terül el mindkét város és már ősidóktól fogva megerősített táborok, barbár várak voltak ott, ahol ma Pozsony és Frankfurt városok elterülnek.

Periferiális fekvésük dacára mindkét város koronázó város lett. Frankfurtban a római császárok képeivel tündöklő, ugynevezett „Römer” jelzi ezt, Pozsonyban pedig a Mária Terézia szobor a koronázási dombon és a gyalornyos koronázási dóm. Párhuzamos fejlődése volt sokáig a két, egymástól földrajzilag távolos városnak és természetesnek vehetjük, hogy a városok jelentőségével emelkedik párhuzamosan a bennük élő zsidóság jelentősége is. *A sötétnek bélyegzett gettókból, amely Frankfurtban épen úgy meghuzta magát a politikai negyed körülvéő girbe-görbe sikátorokban, mint Pozsonyban a Várhegyet ölelő Zsidó-uccában, messze világító fénynyalábok sugároznak a késői korokra is.* A zsidó tudomány óriásairól Horovitz irt jeles monografiát „Die Rabbinen Frankfurts”, viszont a pozsonyi kihatásokkal és jelentőséggel még nem foglalkoztak kellőképpen a monografusok. Érdekes, hogy politikai súlyukat mindkét

városnak meg kellett osztani az évszázadok folyamán környezetük kisebb községeivel. Amott a rajnamelléki Worms, Offenbach, Mainz városokkal, Pozsonynál a „hét községgel”. Csak a XIX. század elején került Pozsony domináló jelentőségűvé, amelyben jelentős érdeme van épen a száz esztendővel ezelőtt elhunyt Chaszam Szófernek.

ÉRDEKES KÖLCSÖNHATÁSOK...

Talán több mint véletlen, hogy a két város emelkedése között bizonyos kölcsönhatás mutatkozik. Az a rabbi, aki Pozsony fénykorát megnyitja, a Chaszam Szófer, azaz Szófer Mózes Frankfurtból származott. Ő volt az, aki óriási tudásával, széles látókörével, nemes humanizmusával az akkori oszlatlan (nem volt még neolog és ortodox) zsidóságban páratlan tekintélynek örvend. Nagymestere a talmudikus értelemben vett szófer-irástudóknak is, akik az ő világhírű tanházából kerültek ki rajonkint.

Érdekes, hogy az ő közvetett hatását érezte Frankfurt új érájának megalapítója is: Samson Rafael Hirsch is, akinek működése három évtizeddel később kezdődik. Most van százévesztendeje annak, hogy Hirsch a maga „tizenegy férfiával” kivált a világhírű frankfurti nagyközség kebeléből és megalapította az „Adasz Jesurun vallástársaságot”. Így lett Hirsch a német ortodoxia megalapítója. — Hirsch Samson Rafael a maga alapos filozófiai tudásával, meggyőződésével, energiájával német nevelésű volt és mottója Mendelsóhn Németországára vall: „Tanuljatok zsidóul, de a kultúra teljes birtokában”. Veje és utóda dr. S. Breuer, aki alig higy Pápáról Frankfurtba került, ott rabbiiskolát is kívánt létesíteni, át akarta oda plántálni a pozsonyi jesivát. De ez sohasem sikerült neki teljes egészében. Mert Pozsony mégis más volt kezdettől fogva. Chaszam Szófer nem volt elbűvölve az európai „kulturától”, neki nem volt fontos Lessing és Goethe.

Messzire vezetne, ha részletesen ismertetnénk a frankfurti és pozsonyi kölcsönhatást. Ott negyven-ötven milliomos volt, akik szédületes gazdagságukban (oh, mennyire a múlté ez már) olyan monumentális templomot építettek, amely roskadozott a gazdagságtól. Ott volt a Rotschildok gazdagsága, ahol a Friedberger Allén épült lovagvárszerű templomnak egy mecénás ezer ezüstről készült lulovertót adományozott, hogy jobban érvényesüljenek a lulovertók. Sátorosünnepkor ezeket a pulpitusokra erősítették, hogy a nagy palmaerdő szépen érvényesüljön a nagy templomban. Ezzel szemben Pozsonynak más volt a szilhuettje. Az világváros, ez pedig egy vidéki város.

Pozsonyból is áradt a jólét, de az nem olyan, mint a frankfurti. Sziklafalak támaszkodó 4-5 emeletes házak, valóságos barlanglakásokkal, melyekben pókhálós ablakok mögött sokszor a nélkülözés honol. A pozsonyi gettó, ahol vannak bidermayeres és barokk házfalok, cirádás erkélyek, meghitt ódon művészi hangulatot lehelnek. A gettó zsidó légkörét, melyet zsidónak érzünk akkor is, ha a pléhajtós üzleteket nézzük. Zsidó imaházakban már a Chaszam Szófer idején sem volt hiány, minden este-reggel összegyűl az ájtatos törzsközönség, generációkon át. Csak a királyok látogatta főtemplom trónol magasan a Vár-ut tetején, uri előkelőségében.

A régies zsidó környezetben régimódi élet folyt, hagyományos tanulás, melynek alapjait a száz évvel ezelőtt elhunyt nagy mester rakta le.

SZÁZ ÉVE TANULNAK A BOCHEREK...

A régi Mosoczi, Zsigrá, Eszter, Benauerház és az Edl udvar rengetegeibe mintha óriási kaptár volna, melynek kamráiban száz éve nyüzsgönek a bocherek raja. Ezek és tízezrek kerültek ki innen. Füstös petróleumlámpások fényénél, majd később villany mellett, de sokszor hideg szobában tanultak itt a fia-

talok és gyűjtötték a talmudikus tudás édes mézét. A zümmögés éjjel-nappal folyt, mert a „chacosz” mélabus zsolozsmája előtt és után tovább folyt a tanulás. *Mennyi hajszaelhasogató logika, mennyi szellemesség, mennyi bölcsesség — néha együgség is — iródott itt össze a psellikben, amelyek nyomdaműhelyt nem láttak, de még talán nyilpánosságra sem kerültek. Mennyi szellemi energia, mennyi szorgalom, mekkora akaraterő akkumulálódott itt össze a Chaszam Szófer idejéből. A pozsonyi jesiva nemcsak a városra nyomta rá bélyegét csaknem száz éven át, hanem az egész magyarországi és környező országbeli ortodoxiára is.*

A KÉSŐBBI KOR. — UTÓDAI

A Chaszam Szófer jelentősége azért sem csökkent egy évszázadon át, mert olyanban volt „szerencséje”, ami a legritkább esetben fordul elő az ember életében. *Olyan utódok, olyan generációk következtek utána, amely egész dinasztiát képez. Zseniális fiu, ugyanolyan unoka sőt dédunoka is s egy hatalmas család törzse lett a XIX-ik század legnagyobb valláskonzerválója. Fia és utóda: Schreiber Wolf Sámuel (Keszav Szófer) és unokája: Schreiber Bernát, vagy ahogy mindenfelé ismerik, a „Sévet Szófer”, folytatták a nagy művet. Három nagy ember egy törzsről és mind 55-55 évig volt a pozsonyi rabbiszék birtokosa.*

A mostani pozsonvi főrabbi: Schreiber Akiba, aki Sévet Szófer fia, szintén méltó utód, évtizedek óta vezeti hitközségét és a mintaszerű jesivát s a borzalmas események folytán kénytelen volt távozni Pozsonyból, amelyben csaknem százötven éve él családja s világitó fáklyája egész Izraelnek. Ki tudja, hova, merre vezet a nagymultu rabbidinasztiája.

Schreiber Akiba már a negyedik generáció, s sajnos, neki ott kellett hagynia az ősi fészket, remélhetőleg ideiglenesen.

A NAGY RABBI SIRJA...

Pozsonyban 1250 óta lakaak zsidók. Ez idő óta vannak följegyzései az ottani városi

íróknak és más dokumentumok is ezt bizonyítják. A városi telekkönyv már 1459-ben beirt zsidó háztulajdonosokat, mint Lang Isserl, Perutl Jud, Zipperle Jüdin, Schleimel Jud. Már akkor mivelték a zsidó tudományt és nem véletlen az, hogy Chaszam Szófer gigantikus alakja ebben a környezetben nőtt nagygyá.

Sirja a régi zsidó temetőben van, a Duna mentén, ahova már több mint hatvan esztendője nem temetkeznek. A temető előtt egy Florian szobor áll és Chaszam Szófer sírkövén görög és román motívumok vannak. *Iuresa, hogy a nagy férfit hawaii körül ezek az idegen jelenségek láthatók, amelyek azonban csak rideg, semmitmondó kövek. Hiszen épen a Chaszam Szófer volt az, aki a szónak maradványát hirdette. Annak a „Szónak”, amely Szináj előtt hangzott el. Évezredekkel ezelőtt. Kétségtelen, hogy a Chaszam Szófer fellépése nagy fordulatot adott a zsidóság fejlődésének sok tekintetben egész Kelet Európában. Ha az ő végtelen konzervativizmusa nem tör előre, ha jesivája nem adott volna annyi tudóst a zsidó Tanak, akkor talán az ortodoxia és neologia különválásakor, egészen másképpen alakultak volna a további események. Az ő szelleme a múlt század hetvenes éveiben virulensen hatottak, hiszen akkor még alig negyven éve halt meg, kortársai még ismerhették és közvetlen varázsa sem halványult el.*

Most, hogy százéves centennáriuma van, megérdemelte volna, hogy az egész világ ünnepelje emlékét. Különösen a hagyományhűek milliói, akik elismerik végtelenszemleli nagyságát és hatását. De hol lehet ma ünnepelni? *Frankfurt, Bécs zsidósága az üldözöttek országútján, a magyarországi zsidóság a zsidótörvények sulyát nyögi, maga Pozsony szlovák-német katonaság alatt szenved, mindenfelé zsidó bajok és jajok. A vallási élet nem csökken, a vallásos zsidó nem csügged, de ünnepelésre nincs most idő. De elkövetkezik, hogy méltóan ünnepeljük majd meg örök időkre szóló nagy emlékét...*

Szukoszi legenda a vilnai gaon eszrogjáról...

1755-ből származik ez a legenda, amikor szintén háború dúlt Európában, az a hétéves háború, amelyről azt hittük, történelmi tanulmányaink idején, hogy talán igaz sem volt, hogy ilyen sokáig tarthat egy öldöklés. Akkoriban nehezek voltak a közlekedési viszonyok és így az eszrogok beszerzése sok nehézségbe ütközött. Így volt ez a litvániai Vilnában is, ahol a község és híres rabbija nagyon aggódott az eszrog hiánya miatt. A határok le voltak zárva, nem jöhetett küldőne schonnán, így reménytelenül vált az eszrogbeszerzés szempontjából a helyzet. Felkérték Reb Eljahut, a vilnai gaont, majd felkérték közbenjárásra Reb Judo Horovitzot is, aki Vilna kormányzójának, Radziwil hercegnek volt a házi-orvosa.

Jomkippur előtti napokban a herceg leánya súlyos beteg lett, ugyannyira, hogy az orvosok alig bíztak már felépülésében. Csak egy ember van — gondolta a herceg zsidó házi-orvosa — aki segíteni tudna, s ez a vilnai gaon. A herceg el is küldte megbízottját és közölte kérését a gaonnal. Amikor a gaon megtudta, miről van szó, egy zsoltárverset írt fel egy papírlapra:

„*Too Hasém lakajl vrachmoy al kol maa-szov*”. — Jó az Örökkévaló mindenkinek és irgalma összes alkotásain...

Amikor a papírszeletet bevitték a palotába, a hercegkisasszony jobban lett és meg is gyógyult. A herceg elküldte követét a

gaonhoz és megkérdezte, hogy mivel hálálhatná meg, mire azt válaszolta, hogy egy eszrog-ra volna szüksége, mert azt venné legszivesebben.

Zsigmond Ágost, lengyel király a Wilja folyó partján nagy kertet létesített, amelybe a legexotikusabb fákat ültette el, amelyeket a világ minden részéből hozatott. Amikor a herceg megtudta, miről van szó, megbizta botanikusát, hogy nézzen utána, vajjon ez a növény nincs-e ebben a diszkertben. Utána néztek és találtak is egy gyönyörű eszrogot, amelyet szukkosz előtti napon, szép szelencében ányujtottak a vilnai gaonnak.

Nagy örömmel végezte el a szertartást Vilna világhírű rabbija, s körülötte álltak hívei, akik vele együtt recitálták:

— *Azt, akinek „irgalma kiterjed összes alkotásaira”, s aki elrendelte, hogy szukkosz ünnepén örvendezni kell, az ünnepi csokornak és legszebb gyümölcsének, az eszrognak.*

Az erdélyi zsidóság legkedveltebb találkozó helye

Pensiunea KATZ

BUCUREȘTI, Str. Căpitan Feraru No. 6.

Parter, în dosul Teatrului Regina Maria la Podul Senatului. TELEFON 5,43.05.

Csodálatos jóslat az 5700-as esztendőre

Létezett és talán ma is élnek utódai annak a híres spanyol-portugál családnak, amelynek családi neve Jachja és sok költőt, tudóst adott a zsidó világnak.

Az egyik közülük: David ben Joszef Jachja híres filozófus és nyelvész volt, aki 1465-ben született Lisszabonban és Imola-ban (Kirchenstadt) halt meg. 1496-ban kivándorolt Olaszországba, 1518-ban nápolyi főrabbi lett és 1540-ben innen is elűzték a többi zsidóval együtt. Jachja sokat fáradozott zsidó tuzok és foglyok kiszabadításával.

A Jachja családnak másik híressége Gedalja ben Joszef volt, akinek a „Salselet hakabbala” című műve gazdag tartalommal jelent meg, azonban adatai nem a legmegbízhatóbbak.

Joszef ben David Jachja híres bibliakomentátor volt, amelyet Bolognában nyomtatott ki 1538-ban. Juda ben David pedig 1400 körül élt Kastiliában.

Don Joszef Ibn Jachja híres kabbalista volt, akinek könyvéről mostanában sokat beszélnek. Művének pontosan a 154-ik oldalán, amelynek címe Pérus al Széfer Dániel, vagyis Dávid könyvéről szóló magyarázat. Joszef Ibn Jachja ebben a munkájában a Dániel próféta misztikus álomlátásairól szóló kijelentéseket magyarázza meg azzal a nagy kabbalista felkészültséggel, amely őt és a Jachja család híres említett tagjait annyira jellemezte. A könyv latin fordítást és kellő magyarázatokat tartalmaz, melyeket egy híres leydeni protestáns teológus, Constantin Ab Oppyeck készített. Ez a munka 1633-ban jelent meg Amsterdamban és amelyről itt szólunk, egyike a legnagyobb ritkaságoknak.

Különös jóslat foglaltatik az említett 154-es oldalon, melyet technikai okok miatt nem tudunk héber eredetiben közölni, de hűségese fordítását itt adjuk:

...Ekképen megállapíthatjuk, hogy a Világ Teremtésének 5700-ik év végén, vagy kevéssel előtte, vagy valamivel utána: eljön a Mindenható segítségével a mi szenvedéseink vége. És ekkor Izrael fiait nyugodtan fognak élni az ő földjükon egészen a hatodik évezred háromszázadik évéig. És akkor látni fogja minden szem, hogy velünk van az igazság. Testileg és lelkileg élvezni fogják a világ gyönyörűségét, mert hiszen testileg és lelkileg szenvedték a száműzetés keserűségét. És ebben a háromszáz esztendőben elmúlik az erőszak... De azután, a hetedik évezredben a világ összeomlik és káosszá változik, úgy, mint azelőtt volt...

Ez a rejtélyes jóslat, amely Dániel próféta könyvének egyik mondatára támaszkodik, annál érdekesebb számunkra, mert hiszen most kezdődött az 5700-ik esztendő, amelynek végére hirdeti a zsidó megpróbáltatások megszűnését...

Ugy véljük, hogy nincsen egyetlen zsidó sem ezen a világon, aki ne mélységes megnyugvással és boldog örömmel könnyebbülne meg, ha már érezné a jóslat beteljesedését. Ha csak néhány hónap van még hátra a keserves szenvedésekből, ezt még kibírnánk valahogy, csakhogy jöjjön már az a megváltás... a boldog zsidóélet megvalósulása...

lett, akik jól felhasználták a zsidók elleni harcra.

Teljesen tudatlan ember volt, 1507. és 1509-es években számos írást adott ki neve alatt, mint „Zsidó gyónás”, meg „Zsidó ellenség”. Ezekben az írásokban azt igyekezett bizonyítani, hogy milyen károsak a zsidók az emberekre és milyen bűnös irat a Talmud. A bajor királynak, Maximiliánnak volt egy nőtestvére: Kunigunda, akinek befolyására 1509 ében egy ediktumot adott ki a király, mely szerint Pfefferkorn meg hatalmazza arra, hogy minden zsidó könyvet és írást elkonskáljon és amely káros, azt megsemmisíthesse.

Pfefferkorn kárhozatos munkáját Frankfurt am Mainban kezdte el. Az ottani zsidók a hercegérsekhez fordultak és kérték, hogy papok közreműködését ezeknél a konskálásoknál ne engedélyezze. A császárhoz is fordultak, akinél a hercegérsek is interponált a zsidók érdekében, azzal motiválva cselekedését, hogy Pfefferkorn nagyon tudatlan és kisértékű ember: Ekkor Pfefferkorn a hercegérsek leveleivel újra a császárhoz utazott. Utközben felkereste a híres hebraistát és tudóst: Johan Reichlint és arra kérte, hogy legyen segítségére a konskálációban. Reichlin ezt a kérést elutasította. A császár parancsára újra megkezdte a zsidó könyvek konskálását Frankfurtban és más helységeken, amely igen sok panaszt eredményezett, s az ezeket a császári udvarhoz juttatták.

1510-ben a császár újabb dekrétumot hozott ki, amelyben elrendeli, hogy szerzzék be a német egyetemről, Reuchlintól. Hoastretten bírótól, aki a boszorkányperek szakértője volt és Viktor von Karben apostatától a zsidó írásokra vonatkozó szakvélemény leadását.

Azóta minden egyes zsidó renegátot aki a zsidóságból származott és azután annak az árulója lett: „Pfefferkorn” névvel illetik. Ez a név azóta fogalom lett, amelyet minden időkben használtak és sajnos, nagyon sok zsidót lehet ezzel a névvel illetni mostanában, akik árulói az üldözött és millió sebből vérző zsidó népnak.

Jöjjetek vissza „NJ.” zsidók!

★

Ez a mai fejetejére állított világ naponta korszakos meglepetéseket tartogat számunkra. Ami tegnap még képtelenségnek látszott és örülségnek, az ma már kézzelfogható realitás. Nem politika az, ami ezeken a hasábokon helyet kaphat, de az is valami furcsa és a németek háborus politikájához tartozik, hogy a külföldre menekült zsidó orvosokat és mérnököket visszahívja, mert szükség van rájuk. Néhány héttel ezelőtt emberszámba sem vette őket. Azt hirdették, hogy a zsidó orvosra nem bízhatja magát árja, mert az rosszat akar neki, most meg hívja vissza őket, hogy a harctéri sebesülteket segítse.

A zsidókra vonatkozólag is szomorú „revízió” ez! Még vagyunkat is visszaadják — így szól a hivatalos felhívás — ha átlépik újra azt a határt, amelyet kétségbeesetten hagytak el, mert képtelenek voltak tovább ott élni. És ezek a visszahívott orvosok és mérnökök egy nagy jelbényt kell viseljenek, amelyen két nagybetű lesz: „NJ”, ami azt jelenti, Notjuden. Szükségzsidók! Olyanok, akikre szükségből „szükség” van. Hogy azután mi lesz velük? Ujra a vándorbot, ha ott nem pusztulnak el a frontokon. Ha nem volna ez az egész világ egy rosszul berendezett örültekháza, akkor még tudnánk ezen és hasonlókon meditatálni. De most csak fogjuk fejünket és magunktól kérdezzük: hogyan, miért? Jön-e nagyobb zsidóüldözés Németországban, vagy békülni kezd, mint ahogyan kibékült a szovjettel. Vagy a zsidókat jobban gyűlöli, mint Sztalint. Ugy véljük, hogy igen... és ezért nem vagyunk optimisták az „NJ” jelbények dacára sem...

Áruló hitehagyottak...

Ki volt Johann Josef Pfefferkorn, fajtestvéreinek denunciánsa

Sokszor halljuk már az iskolákban is, meg egyes szónokok is szokták ezt a kifejezést használni, hogy „ez olyan, mint Pfefferkorn”... De legtöbbször elfelejtik magyarázni, hogy mi, vagy ki is volt ez a „Pfefferkorn”? Akik pedig tudják, hogy mit jelent ez a szó, azok sóhajtván állapítják meg, hogy mennyi „Pfefferkorn” jár is a világban.

Ki volt Pfefferkorn? És kik azok, akik utánozzák? Vajjon valóban sok hasonló ember jár-e közöttünk? Azt kell válaszoljunk, hogy sajnos, valóban sok Pfefferkorn jár-kel közöttünk. Árulók ezek, akiknek nem elég, hogy megtagadják zsidóságukat, de még átszökésük után az üldözők közé is állanak. Sokan vannak, akik elhagyják zsidó hitüket, elhagyják ősi fajukat és úgy gondolják, hogy megveszik árulásukkal egyéni és családjuk jövőbeni boldogságát. Holott közönséges renegátok, akiket felhasználnak a tulajdonos, minél szükségük van rájuk, az ellenük folyó harcban. Különben pedig még jobban megnevelik őket, mint bennünket. Olyan árulók ezek, akik gyáván — mint ahogyan a háborúban a frontkatonák dezertálnak — s nem tesznek egyebet, mint az ellenség sorai közé állnak és gyűlölködésüket velünk szemben érvényesítik.

A kikeresztelkedettek nagy csapata ez, akik nap mint nap elhagynak bennünket. Nem sirunk értük, mert azt valljuk, hogy nélkülok csak egészségesebb lesz a zsidóság fája. De meg kell bélyegezzük újra meg újra őket és figyelmeztetnünk, akik itt Erdély városai-ban, meg az ország fővárosában is állandóan titokban lopakodnak előlünk, hogy — mi ismerjük őket, tudjuk névszerint mindnyájukat, azt a sok Pfefferkorn, akik közöttünk élnek. Azt akarjuk, hogy mindenki tudja, hogy ki volt az igazi, az ősrégi, a legelső „Pfefferkorn”. azért itt adjuk életrajzát, működését, szegyeteljes életét és dicstelen emlékét. Legyen ez memento azoknak, akik már a Pfefferkornok táborában vannak, meg azoknak is, akik követni akarják az árulásban és gyűlölködésben...

Ki volt Johann Josef Pfefferkorn? 1469-ben született Morvaországban Pfefferkorn, akinek eredeti foglalkozása mészáros volt és betörés miatt elzárásra ítélte a bíróság. Erre elhagyta házát és a kalandorságot választotta magának, mint életpályát. 1505-ben, tehát 35 éves korában, gyermekeivel és feleségével együtt áttért a katolikus hitre Köln városában és az ottani dominikánusok vak eszköze

Pogánytérítés Pankotán

Pankota. — Még élénk emlékeztében él Pankota zsidóságának az a kikeresztelkedési tragédia, amelynek közel egy esztendeje dr Ledermann Márton, a közmegebecsülésnek örvendő zsidó orvos esett áldozatul. A kitérni készülő zsidó orvos megrendítő lelki válságba jutott, meghasonlott önmagával, de az ősi tradíciók olyan szoros kötelékekkel láncozták hitéhez, hogy pár nappal kitérése előtt... megszakadt a szíve. Aznap este még látogatást tett egy zsidó páciensénél, ahol éppen chanukagyertyát gyújtottak. Dr Ledermann hosszasan nézte a lobogó gyertyákat, újra felidézte emlékeztében atyja házának tanításait, aztán az asztalra borult és hangosan zokogni kezdett. Éppen csak haza vonszolta magát és rövid pár órára az égő chanukagyertyákkal való találkozása után — meghalt.

Az új orvos is kitér.

Dr Ledermann tragédiája valláskülönbség nélkül megrázta Pankota egész társadalmát. A zsidó orvos megrázó sorsa olyan riasztó példát statuált, hogy egyelőre senki sem gondolt Pankotán kitérésre. A kis város élete újra rendes kerékvágásba lendült, már-már napirendre tértek dr Ledermann tragédiája fölött, míg most újra kikeresztelkedési ügy kavarta fel a zsidó társadalom nyugalmát. És ami a legkülönösebb, újra zsidó orvos jelentette be a református egyház parokiáján kitérés szándékát és épen az a zsidó orvos, aki dr Ledermann helyét jött betölteni Pankotára.

Sajnos, a kikeresztelkedések az utóbbi időben olyan járványos méreteket öltöttek, hogy idestova már nem ujság, ha ingatag lelkek elhagyják a megpróbáltatásokkal járó zsidó sorsközösséget és hitehagyásukkal nyugalmat próbálnak szerezni maguknak. Örvendéses ténynek ítélni tehát, hogy a pankotai zsidóság és derék lekipásztora, dr Sonnenschein Eliás kerületi rabbi, ma is számon tartanak minden zsidó lelket és mindent elkövetnek, hogy megtarthassák őket vallásközösségük keretében.

Dr Kovács József orvos, aki mindössze néhány hónapja él Pankotán, augusztus 23-án megjelent Szilágyi Imre református papnál és bejelentette előtte kitérés szándékát. A törvényesen előírt gondolkodási idő tehát a közeli napokban jár le... és akkor dr Kovács József, a tragikus hirtelenséggel elhunyt dr Ledermann örökébe lépett zsidó orvos végérvényesen elhagyja ősei hitét. Ha addig semmi sem jön közbe... ha dr Ledermann szelleme nem fog kísérteni...

Amíg egy orvos eljut odáig...

Dr Kovács József pankotai orvos, Kovács Lajos szalontai kereskedő fia. Az orvos első feleségétől elvált, de újra megnősült és egy kikeresztelkedett nőt vett feleségül. Ez volt első érintkezése a keresetséggel. Felesége, egy gyulai keres-

kedő leánya, szintén végzett orvos és férjének, aki a házasságkötés alkalmával még őszintén ragaszkodott hitéhez, azt mondta, hogy nem meggyőzésből tért ki, hanem külföldön szerzett diplomájának nosztrifikálása érdekében. A kikeresztelkedés azonban nem segített. Magyarországon még a keresztlevel alapján sem törvényesítették orvosi diplomáját.

Az új orvos lendületet akar vinni a pankotai zsidó életbe

Dr Kovács József Pankotára érkezése eső heteiben eljárt rendszeresen a zsidó kulturházba. Élénken érdeklődött a pankotai zsidóság kérdéseiről, nagy zsidó kulturmozgalom beindítását ígérte és kifejezte, hogy a kulturház nem rendelkezik eléggé jól felszerelt könyvtárral a zsidó öntudat fejlesztése céljából. Magára vállalta, hogy összeköttetésbe lép erdélyi zsidó barátjaival és magas színvonalú zsidó könyvtárt rendez be a pankotai zsidó kulturházban. A zsidó társadalom már-már hajlamos volt hinni, hogy az új orvosban a zsidó közélet aktív harcosát és munkás tagját nyert, mikor meglepetésszerűen, — hogy banális hasonlattal éljünk, — mint derült égből a villámcsapás, híre futott, hogy dr Kovács József, a pankotai zsidó közélet reménye, elhagyja a zsidóságot és református hitre tér.

Mi idézte elő a változást?

Még ma sem tudja senki, hogy az addig öntudatos zsidónak ismert orvosban mi érlette meg az elhatározást a kitérésre. Csak annyit tudnak, hogy pár nappal a református parochián való jelenkezése előtt Magyarországon járt és mikor visszatért... már nem volt a régi. Mi történhetett? Vajon a magyarországi zsidóság aggasztó sorsa döbbenette-e meg és ki akart térni ennek a sorsvállalásnak lehetősége elől? Vagy pedig más célok lebegtek szemel előtt? Senki sem ismeri az igazi okokat.

Hazatérte után a főrabbi, akivel állandó szívélyes érintkezésbe állott és akivel gyakorta megvitatta, hogy hogyan lehetne a pankotai zsidó életnek lendületet adni, felkérte, hogy tartson előadást a zsidó kulturházban. Az orvost kinosan érintette a találkozás, de nem volt hozzá erkölcsi ereje, hogy szemtől-szembe épen most közölje a rabbival, hogy kikeresztelkedik.

— Előadást? — kérdezte vontatottan az orvos. — Majd gondolkodni fogok a dolgon... és gyorsan elkészönt a főrabbitól.

Két napra a község már hivatalosan is értesítette a főrabbit, hogy dr Kovács József áttér a református hitre.

Pogányokat akarok téríteni...

Híre járt, hogy az orvost Szilágyi Imre református pap beszélte rá a kitérésre. Sonnenschein Eliás, ki jóviszonyban van

Az ardeali zsidók találkozóhelye

BERKOVITSNÉ

(Oradeáról)

orth. kóser étterme

(a baia-marei rabbi hechsere)

BUCUREȘTI,

Str. Lipsceani 7.

Telefon: 462-91

Sococ hátamögött. Postavámmal szemben
Erdélyi zsidó közéleti központ

a pappal, megkérdezte, hogy mi készítette erre a lépésre.

— Küldetésemnek tartom, — mondta a pap, — hogy a pogányokat megtérítem.

— A zsidóságot is pogányoknak tartja, — kérdezte a főrabbi, — azt a népet, amely a pogány világnak az Egyisten hitet adta?

A református pap kitérő választ adott.

— A térítéssel meg akarom szabadítani a zsidó népet a szenvedésektől, amit hitük miatt kell elviselniük. (A kis város papocskája ugylátszik azt hiszi, hogy ő fogja és ily módon megoldani a zsidókérdést.)

Érdekes egyébként, hogy Szilágyi Imre dr Gyenge volt református papnak leányát vette feleségül. Amikor dr Gyenge állás nélkül maradt, megboldogult dr Kecskeméti Lipót főrabbi a váradai zsidó lyceumnál helyezte el, mint tanárt, mert ismerte őszinte zsidóbarát érzelmeit. Dr Gyenge sokasem mulasztotta el, hogy elítélje az antiszemizmust és magasztalja a zsidó vallás eszményi erkölcsi elveit.

Ugyancsak említésre érdemes, hogy Szilágyi Imre tiszteletes felesége egy évvel ezelőtt a váradai zsidó kórházban fektült és azóta is hálásan emlékezik meg az itteni orvosok jószágáról és ember szeretetéről. A református pap most aztán úgy hálálja meg a zsidóságnak az apósával és feleségével szemben tanúsított barátságot, hogy — meg akarja szabadítani a zsidókat vallásuktól.

☆

A háborgó világ drámai eseményeinek árnyékában csak halvány konturokat kaphat egy kis vidéki város kitérés szennációja. Még sem haladhatunk el mellette szólanul, mert az ilyen elszigetelt esetek nem kivételes tünetek immár, hanem egy egyensúlyt veszített kor drámai dokumentumai.

(—)

— Az új spanyol külügyminiszter befolyására enyhült a spanyolországi zsidóság helyzete. (Madrid). Beigbeder ezredes, az új spanyol külügyminiszter tudvalevően mintegy másfél évtizedet Spanyol-Marokkóban töltött, melynek legutóbb katonai kormányzója is volt. E minőségében alkalma volt közelebről is megismeredni a zsidósággal, melynek Marokkóban ősidők óta népes települései vannak. A külügyminiszternek meghívott ezredes marokkói bucsuztatásán megjelentek a zsidóság képviselői is, akikkel hosszasan elbeszélgetett és biztosította őket a zsidóság iránt érzett nagybecsüléséről. Beigbeder ezredes befolyására a marokkói és a spanyol zsidók helyzetében, mely a polgárháború évei alatt nem volt épen a legrozsásabb, lényeges javulás állott be.

ANGOL NYELVTANÍTÁST ismét megkezdtem N. Fuchs Ila Oradea, Str. Aurel Lazar 11. sz.

Egészségét veszélyeztető Nátház-Grippa-

Védekezzen! Használja mosakodásánál állandóan a **kellemesen illatosított**

Senlaslo fertőtlenítő toalett-
szappant, megóvja egészségét!

Inscris în registrul publicațiilor periodice prin ordonanța No. 9/1938. Dos. No. 805/1938. Tribunalul Bihor, Secția III-a.

Szerkesztőség és kiadóhivatal:
Oradea, Str. Miron Pompiliu No. 8.
Telefon: 24-40

Naptár 5400

Szerda: Tisri 14, szept. 27. ערב סוכות

עירוב תבשילין

Csütörtök: Tisri 15, szept. 28. א' דסכות

Péntek: Tisri 16, szept. 29. ב' דסכות

Szombat: Tisri 17, szept. 30. שבת דחור'מ

Szombat kezdete:

üzlet bezárás 5.55

gyertyagyújtás 6.05

Istenísztelet kezdete 6.15

Szombat befejezése 7.10

Szerda: Tisri 21, okt. 4. דושענא רבה

עירוב תבשילין

Csütörtök: Tisri 22, okt. 5. שמיני עצרת

מזכיר (Mazkir).

Péntek: Tisri 23, okt. 6. שבת תורה

Heti haftora: בראשית

Heti szidra: בה אמר ה'

Szombat kezdete:

üzlet bezárás 5.45

gyertyagyújtás 5.55

Istenísztelet kezdete 6.05

Szombat befejezése 7.00

Ros-Chodes Chesván bencsolás.

Péntek, szomb.: okt. 13-14 én: Ros-Chodes

Hosáno...

Hosáno... segíts Urunk Teremtőnk, mert nagyon nagy már néped nyomorusága...

Hosáno... segíts, mert hangunk nagyon gyenge, hogy éjig érjen el megkínzott zsidóságunk jarkijáltása. Most látjuk csak, hogy mennyire esorlók vagyunk, hogy mennyire pillanat mindaz, amit mi életnek nevezünk, s ez a „pillanat” teli van keserőséggel és tengeri szenvedéssel.

Hosáno... jajong fel a templomok hideg kövéről a sok kétségbeesés — ahol még vannak templomaink. Hiszen az elmúlt évben mennyi, de mennyi megszentelt hely vált üszkös rommá, hánynak helyére emlékezünk csak már, mert lerombolta őket a vak emberi düh és gyűlölet...

Hosáno... remegjük el ezt a szót, segíts Urunk Teremtőnk, mert a kinok hatalmas birodalma lett ez a föld, amelyben hatalmas vizesessé válna, ha összegyűjtenénk azt a tengeri könnyet, amely zsidó gyermekek és asszonyok szeméből folyik szakadatlanul...

Hosáno... segíts Istenünk, hogy az új háboru megpróbáltatása minél előbb elmuljon fejünk felől, hogy a német, osztrák, szlovák, cseh és lengyelországi zsidóság feje felől muljanak el a keservek évei és újra élhessenek emberhez méltó életet...

Hosáno... segíts rajtunk, akik nem bírjuk már nézni a sok szenvedést, akik végigaggódtuk sokezerényi menekült keserves futását és a hajóknak a vizen átélt pokoli szenvedéseit. És újra százezrek vonszolják elcsigázott és sebzett testüket országutakon keresz-

tül. Nélkülözések között vándorolnak a nagy bizonytalanság felé...

Hosáno... segíts azokért, akik karjukon a szent Tórával, ott égtek el zsidó tanházak küszöbén... akik életüket áldozták Éretted, mint egykor azokban a korokban, amelyekről azt hittük, hogy soha nem térnek vissza többé.

Hosáno... segíts már bennünket, mert emberi sziv nem bírja ki a bajoknak, szenvedéseknek, jajoknak, kinoknak és könnyeknek azt a rettenő ránkzudulását, amely elveszi éjszakáink álmát, remegővé teszi dolgozó kezünket és tétovázó lesz általa lábaink minden lépése...

Hosáno... ahogy Chanajo ben Taradjon, a tíz királyi vértanuk egyike, aki szintén Tórával kezében égett oda a nagy pésznél, úgy halnak meg Urunk Teremtőnk, a Te fiad, hogy Nevedért mártíriumot szenvedjenek. Érettük és a többi áldozatokért, a százakért, ezrekért és tízezrekért... hasáno... segíts meg bennünket.

Hosáno... A templomokban felesendül újra, mint eddig is minden évben a Hosáno... emberi, egyéni soksokért... melyek veszendőbe mennek és az egész zsidó nép sorsáért... amely talán soha nem volt oly vigasztalan, mint éppen napjainkban. Mi bizunk és hiszünk Benned és bizunk abban, hogy a nagy civilizált népek jelenlegi háboruja eredményes lesz a rombolás, a gyűlölet sötét hadai ellen, amelyek rabszolgaságba akarják hajtani az egész világot. A zsidókat és nemzsidókat egyaránt...

Hosáno... remeg végig az egész világon. Hosáno... segíts, mert kibírhatalanok már a zsidó szenvedések, most a lenygel mezőkön és városokban, tegnap meg a német zsidóság körében...

Hosáno... segíts, mert bizunk abban, hogy csak Te tudsz segíteni. Benned van minden bizodalunk... Hosáno... Hosáno... hosáno...

Most, ahogy újra szent Bibliád bekezdésének szavait mondjuk: Legyen világosság! Jechi ajr... Legyen hát világosság és tamarodjon el a nagy végzetes sötétség, mert csak a világosság menti meg az emberiséget a további nagy szenvedésektől. Legyen ez a most kezdett 5700-ik esztendő a segítés és megújulás éve és a békéé, azé a békéé, amely lehetlenné teszi, hogy újra felüsse fejét a gyűlölet a sötétség, mely úgy, mint a teremtés előtt, most is az örök tohuwabohu-ba akarja rántani az egész emberiséget.

Hosáno... hosáno... hosáno...

— Lapunk legközelebbi száma a közheeső szukothi ünnepek miatt okt. 13-án gazdag tartalommal jelenik meg.

— Öránként 200 zsidó önkéntes jelentkezik a francia hadseregnél. Párisból jelentik, hogy a volt zsidó frontarcosok szövetségének párisi irodáját állandóan megszállva tartják a bevándorolt zsidók, akik önkéntes katonai szolgálatra jelentkeznek a francia hadseregnél. A jelentkezők várakozó sora a Rue de Lanerytól a Boulevard St. Martinig nyúlik. A bevándorolt zsidó önkéntesek száma meghaladja már a 12 ezret.

— KOMFORTOS GARZON LAKÁS, egy szoba, fürdőszoba, előszoba és mellékhelyiségekkel, központi fűtésű új házban kiadó. Bővebbet a „Népünk” kiadóhivatalában, Strad Miron Pompiliu 8.

**Ma már mindenki
cipőszükségletét**

Kohn István
cipőszalonjában szerzi be!
Oradea, Parcul Traian 1.

Divat- és szőkecipészet

Nincs visszataszítóbb, mint a száj kellemetlen szaga!

Autobuszon, villamoson, színházban, moziban vagy táncteremben a lehető legvisszataszítóbb benyomást teszi szomszédunk vagy szomszédnőnk rossz lehelete. Igaz, hogy ennek a szagnak valamilyen oka van, de az ok nem menti az okozatot, hanem még súlyosbítja a bűnt! Mert bűn az, ha egy civilizált ember elhanyagolja egészségét annyira, hogy kibírhatalanná válik a társaságra azoknak, akikkel beszélget, vagy akár csak a közelben áll.

A száj kellemetlen szaga főleg a gyomrunk rossz működésétől függ. A hiányos emésztés a gyomorban vagy a rendetlen evés, erjedési, romlási folyamatot, a savak mennyiségének csökkenését, illetőleg fokozását idézi elő és ennek következtében beállott zavarok gyomorgörcsöket, sőt súlyos gyomorbajokat és hélbetegségeket is okoznak. Ezen betegségek gyógyítására a ma már világhírűvé vált GASTRO-D. gyógyszerrel rendelkezünk, amit orvosok is ajánlanak.

Gastro-D. kapható gyógyszerárakban és drogériákban, vagy mearendelhető 135 lej utánvét mellett Császár E. gyógyszerárakban, București, Calea Victoriei 124.

— A JOINT akciója a menekültek árakében. (Páris.) A párisi Joint átiratot kapott az amerikai központtól, mely szerint Sir Herbert Emmerson a Népszövetség menekültügyi biztosának vezetése alatt a zsidó menekültügyi szervezetek képviselőiből bizottság alakult, azzal a feladattal, hogy a menekülteket képességeik szerint alkalmazza bizonyos munkákra. Három bizottságot jelöltek ki, közöttük Otto Schifffet, aki a komitében a zsidók ügyeit képviseli. Schifff körlevelet bocsátott ki, amelyben azt tanácsolja a menekülteknek, vállaljanak minden olyan munkát, ami képességeiknek megfelel. — Az amerikai Joint sürgőnyt kapott, amely szerint Colombóban kikötött a „Cristian Huigen” gőzös 140 menekülttel. Innen azonban a hajót, amely Ausztráliába igyekszik, nem engedik tovább. A Joint kieszközölte, hogy a menekültek egy hollandiai gőzösn, Batávián át Ausztráliába utazhassanak tovább. — A Joint és HICEM Párisban előkészületeket tett arra, hogy azok a zsidó családok, akiket katonai, vagy segédszolgálatra bevonultatnak, támogatást kapjanak.

— Ujabb „illegális” szállímánv érkezett a telavivi kikötőbe. A „Tigerhill” hajó a múlt hét csütörtökön kísérletet tett arra, hogy 1400 utasával kikössön Tel-Avivban, a tengeri őrszolgálat azonban megakadályozta ebben, mire a hajó visszavonult. Szombat este a hajó újból megközelítette a telavivi partokat és ezalkalommal sikerült kikötnie. Az 1400 utas közül 200-nak sikerült elmenekülnie a rendőrség elől, a többi 1200-at Sarafandba szállították. Egvidejű jelentés szerint a legtöbb illegális bevándorlót, akiket Sarafandba internáltak, immár szabadlára helyezték.

— A revizionisták is lojalitásukat fejezik ki Anglia iránt. A revizionista cionistáknak egy küldöttsége kereste fel a palesztinai kormány főtitkárát, akinek memorandumot nyújtottak át szervezetük nevében. Az emlékiratban a revizionisták lojalitásukat fejezik ki Anglia iránt abban a harcban, amelybe belesodródott. A küldöttség azon reményének is kifejezést adott, hogy Anglia vissza fog térni a Balfour-deklarációban vállalt politikához.

Ezüst

menorák, gyertyatartók, serlegek, evőeszközök, templomi kegyeszerék bármily művészi kivitelben legolcsóbb árban.

Gyártása és eladása:

„TACAMUL“
ezüstáru gyárban

CLUJ, Str. Gen. Neculcea No. 8.

— A palesztinai főkormányzó békére szólította fel az ország lakosságát. Sir Harold MacMichael, palesztinai főkormányzó rádióbeszédet tartott az európai helyzetről. Vázolta azokat az eseményeket, amelyek arra indították Angliát, hogy hadat üzenjen Németországnak. A főkormányzó kijelentette, hogy Palesztina távol áll ugyan a jelenlegi hadszíntértől, nehezen hihető azonban, hogy az országot egészen érintetlenül és zavartalanul fogják hagyni az események. A főkormányzó megemlékezett azokról a hűség-nyilatkozatokról, amelyeket Palesztina lakosságának különböző rétegei tettek és óva inti azokat, akik azt hiszik, hogy az európai zavarokból politikai hasznot tudnak húzni. Felhívta végül az ország lakosságának minden csoportját, hogy szüntessék meg az egymásközötti viszályokat, kerüljenek minden izgalmat és pánikot, ne adjanak hitelt rémhíreknek és dolgozzanak együtt a kormánnyal.

— Palesztina élelmiszer ellátása biztosítva van. (Jeruzsálem). Palesztina főcentrumaiban nagy előrehaladás észlelhető a légvédelem terén. Haiában és a többi városokban légvédelmi gyakorlatok voltak. Az illetékes tényezők pontos tervet dolgoztak ki, hogy szükség esetén huszezer zsidót és tízezer arabot kilakoltassanak Haiából. A városban ötvenezer gázmaszkot osztottak szét. Százötven arab notabilitás küldöttséget menesztett a nabluszi kerületi kormányzóhoz, hogy biztosítsák a kormányt, miszerint Anglia rendelkezésére bocsátják szolgálataikat a háborúban. Jaffában számos arab jelentkezett légvédelmi szolgálatra és egyéb közmunkára. Az egész országban bevezették a távirat- és levélcenzurát. Az élelmiszer ellenőrző közegek hatékony munkát fejtenek ki és sehohsem mutatkozik élelmiszer hiány. A zsidók idejében gondoskodtak tartalékról.

— Fermi zsidó kémikus New-Yorkban. (New-York). Enrico Fermi, a világhírű olasz zsidó kémikus, aki tavaly a 93. elem felfedezéséért Nobel-díjat kapott, az olaszországi zsidótörvény következtében megvált bolognai katedrájától és családjával az Egyesült Államokba hajózott, ahol társadalmi és tudományos körökben egyaránt kitűnő szívélyességgel fogadták. A fiatal tudóst a Du Pont de Nemours vegyipari mammoth-konzern azonnal meghívta kutatóosztálya élére, fejedelmi fizetéssel.

— Értesítés. Tisztelettel közlöm, hogy az angol-német nyelvszakkorokat és kereskedelmi levelezést új lakásomon, Rimanóczy-utca 4 sz. a. folytatom. Weisz Kálmán.

Olcsón és jól étkezhet

Herschkovits
orth. kóser pensiójában

BUCUREȘTI, Str. Carol 25. I. emelet
(bejárat Strada Soarelui 7).

Családi fénykép

Most Budapesten él Fischer bácsi, aki harminnégy évig élt Nürnbergben. Egyik legnagyobb posztóház és szabóság vezetője volt. Dolgozott és amellet vallásos életet élt. Gyermekait is ebben a szellemben nevelte. Négy fia van és egy leánya. Fényképet mutat, melyet valamelyik nürnbergi fényképésznél készítettek tíz évvel ezelőtt. Öt gyermeke van, mind derék, szép gyermek. Ma már csak neki gyermekei, mert különben felnőtt, keserves életiskolát járt emberek.

Boldogan éltek Nürnbergben, csinos kis háza is volt már, kenyeret adott mindegyik gyermeke kezébe, veje egyik kiváló hittudós és hírszónoka volt Németországnak. Aztán jött a borzalmas vihar. Elment a vagyon, az existenciája, csak életüket mentették ki a nagy tornádóból.

Mi lett gyermekeivel?

Hugó fia Jeruzsálem közelében egy kibucban napszámoskodik. Fényképe is van az öregnek. Szamárháton ábrázolja a fiút, amint tehenet őriz. Alfréd fia Kfar Szaba kolónián dolgozik, mint szerelő. Leó fia hitoktatónak készült és elemi iskolai tanító lett a svédországi Kalmár városában.

Ervől is képet mutat. A kalmari ősi torony tővében áll a fiatal hittudós.

Leánya? A szászországi Zwickauban maradt apró gyermekével, férje Angliába menekült, ahol a menekültek táborában van és arra vár, hogy valahol elhelyezkedjen.

Legidősebb fia, Arthur Budapestre jött, mert Fischer bácsi magyar állampolgár. Ritka ügyes ember, de mert tartja a szombatot, nehezen kap állást. Nagyobb cégek nem alkalmazzák, forgatókéje meg nincs.

Fischer bácsi az egyik budapesti menedék ház lakója, feleségével együtt. Idejutott, holott szép vagyona, biztos existenciája volt. Mindig vallásos életet élt, sokat jótékonykodott és az eredmény? A nemzeti szocializmus széjjelszórta az egész családot. Most a fényképet rendezgeti és leveleket vár a világtól minden részéről. Közben legfőbb foglalkozása: könnyeit törölgeti, amelyek bőven omlanak szeméből...

— Zsidó országot akar létesíteni a német kormány Galiciában? (Belgrád.) A Vreme című jugoszláv félhivatalos lap úgy értesül, hogy a német kormány meg akar egyezni az új lengyel kormánnyal abban, hogy Galiciában autonóm zsidó államot létesítsenek, ahol a zsidók közigazgatási önállóságot kapnának. Az így létrejött autonóm államban a németországi, a cseh és morva protektorátus területén élő, valamint az ausztriai zsidókat telepítenék le, miután más államok korlátokat állítanak a zsidók befogadása elé.

— „Az Egyesült Államok zsidóira hárul a legnagyobb felelősség a zsidó nép jövőjéért.” David Ben Gurion, a Jewish Agency exekutívájának elnöke kihallgatáson fogadta a Jeruzsálemben működő bel- és külföldi újságírókat, akik előtt nyilatkozott a jelenlegi kritikus helyzetéről. Nyilatkozata során a cionista exekutive elnöke többek között a következőket mondotta: — A mai rettenetes harcban különös felelősség hárul a zsidóság két nagy centrumára, az amerikai és palesztinai zsidó közösségekre, miután a lengyelországi zsidóság, Európa legnagyobb zsidó centruma, a legsúlyosabb helyzetbe került. Az angol birodalomban élő zsidók is nagy segítséget nyújthatnak. De miként a legutóbbi világháborúban, úgy most is az Egyesült Államok zsidóira hárul a legnagyobb felelősség a zsidó nép jövőjéért, fenntartásáért és a palesztinai mű kiépítéséért. — A sajtóértekezleten jelen volt Mose Shertok, a politikai osztály vezetője is, aki az újságírók kérdésére kijelentette, hogy a londoni és jeruzsálemi hatóságokkal közölték az illetékes tényezők, hogy a zsidók készek katonai segítséget is nyújtani a Közel-Keleten. Előbb azonban fel kell készülniök a szolgálatra, hogy készek legyenek, amikor arra szükség mutatkozik.

Budapestre utazók figyelmébe

Orth. kóser penzió Budapest központjában
Andrássy-ut 43 szám

Modern kényelemmel berendezett ragyogó tiszta szobák folyóvízzel. - Kívánatra diétás konyha.

Bővebb felvilágosítással szolgál a tulajdonos:

Friedman Józsefné

Kármel penzió (Andrássy-ut 43)

Te efon 12-89-67

— A cionista executivé tárgyalások folytatásáért a palesztinai kormánnyal. Ros Hana előtt megérkeztek Palesztinába a cionista executive még külföldön maradt tagjai. Mose Shertok, a Jewish Agency politikai osztályának vezetője Kairóból jövet érkezett Jeruzsálembé, míg Ussiskin, Grünbaum, Dobkin és Rav Fischmann az „Excelsior” nevű amerikai hajón érkeztek Tel-Avivba. A „Caro City” nevű hajóval két száz kongresszusi delegátus és vendég, valamint cionista tisztviselő érkezett meg ugyanakkor az országba. Az exekutive összes tagjainak megérkezése után nagyfontosságú tanácskozásra ült össze a cionista végrehajtó bizottság, amelynek ülésén Ben-Cvi, a palesztinai zsidó nemzeti tanács elnöke is részt vett. Másnap újabb értekezletre ültek össze az exekutive tagjai a zsidó városi tanácsok vezetőivel, hogy megvitassák a szükséges intézkedéseket. Shertok hosszas tanácskozást folytatott a napokban a palesztinai kormány főtitkárával és a palesztinai angol haderők főparancsnokával. Shertok felkereste továbbá a jeruzsálemi lengyel konzult is, akinek a palesztinai zsidóság együttműködését fejezte ki.

— Árja-zsidók Kokinkinában. (Bombay). Eckstein báró, a kitűnő német aritropologus, délkinai tanulmányutjára visszatérve, nemrég Bombayban, az indiai földrajzi társaságban előadást tartott, Hátsóindianában végzett néprajzi és embertani kutatásairól. Különös figyelmet keltettek a Kokinkinában élő fehér és fekete zsidókról előadott fejtegetései. — Megállapította, hogy ezek a zsidók, akik a keresztény idősámítás első századában vándoroltak be, vérségileg valószínűleg árjaszarmazásuk. Nyelvük a malajata-nyelv és vallásukat a szetárd rítus szerint gyakorolják. És habár egymásközt házasodnak, mégis remek testalkatot mutatnak és igen egészségesek. Nemesi kiváltságokat élveznek és kultúrájuk messze meghaladja a környező népekét. Hagyományait feltényenyenőpölják.

— Kivétel nélkül elutasította a budapesti színész-kamara a zsidó színészek felvételi kérelmét. (Budapest). A színész-kamara választmánya ülést tartott, amelyen döntöttek a zsidónak számítandó színészek, illetve színházi alkalmazottak kérvényeinek sorsáról. A választmány — a kiadott hivatalos közlemény szerint — megállapította, hogy ezidőszerint a kamarában 6,3 százaléka a zsidók arányszáma s miután a II. zsidótörvény csak 6 százalékos engedélyezést téhár kivétel nélkül elutasították a tárgyalásra került kérvényeket. A közlemény szerint amennyiben a zsidók arányszáma a kamarában 6 százalék alá száll, sor kerülhet zsidó felvételre.

Kényelmes Pensió!

Elsőrendű ort. kóser vendéglő és bodega!

Gelbstein-nál, București

Str. Azilul de Noapte 12. Telefon 51-2-39

Olcsó és pontos kiszolgálás!

A lengyel zsidóság
történelmének
véres lapjaiból

Századok óta nincs nyugalma a lengyel zsidóságnak

Lengyelország negyedik felosztása a nemzeti szocialista
Németország és a kommunista Szovjetunio között, bizonytalan
jövő elé állítja az ottani zsidóságot

A lengyelországi zsidóság történelme olyan változatos, annyira érdekfeszítő, hogy ezzel még sokat és sokszor fogunk foglalkozni. A lengyel zsidóság történelmének széles vonalakban való felvázolása, úgy véljük, ezekben a történelmi napokban, kétszeresen érdekes. Ki ne lenne kíváncsi arra, hogy a „lengyel zsidóság” fogalma alatt mit is kell érteni? Azok, akik a „lengyel zsidót” abban a kaftános koldusban látják, aki néha errevetődik, az nem tud semmit. Aki meg lenézi őket, az ugylátszik, antiszemita irodalmon nőtt fel. Voltak és vannak még ma is hangok, amelyek a pesti Dunaparton kezdték el tévútjukat, és úgy vélték évtizedekig, hogy azok miatt a „galicánerek” miatt kell „szenvadni” a zsidóknak egész Közép- és Kelet Európában, ahol győzni látszott az asszimiláció. Berlin és Frankfurt zsidói is gyűlölték ezeket a „pojákokat”, holott ezek az emberek, ha kellett, voltak elég „asszimilánsok” is, voltak és vannak olyan „műveltek” is, meg annyira európeerek, mint a pesti, vagy bécsi, vagy berlini zsidó.

Viszont ezeknek a szerencsétlen „poják”-oknak egyéni és népközösségi tragédiája, hogy nem engedhetik meg maguknak azt a luxust, hogy kevesen legyenek. Mindég ott függött rajtuk, mellettük és körülöttük a sokmillió szegény, proletár zsidó is. Ezek pedig nem azért voltak elhanyagoltak, gyakran piszkosak, mert zsidók voltak, hanem mert irtózatosságyomorságban éltek évszázadok óta. A sokaságuk nem engedte, hogy vagyonosodjanak, mert nagy és erős konkurrenciát jelentettek egymásra. Elvégre mind enni akart adni sok gyermekének, mind akart halat enni szombatra, nem a halért, hanem a „micvé”-ért, mindenki pihenni akart szombaton, nem a lustaságért, hanem az Örökkévaló dicsőségéért. Mindegyik taníttatta gyermekét utolsó rubeljén, vagy később zlotyján, nem azért, hogy büszkélkedjen fiával, hanem mert egy koldus házaló, vagy kocsis zsidó gyermekének is kell tudni egyedül „lájnolni” egy oldal gemorét, vagy vitakozni a talmudikus tudományokban jártasokkal.

Szeretnék odamenni minden egyes másképen gondolkodó olvasónkhoz és azt mondani neki, vedd testvér revizió alá eddigi felfogásodat a szenvedő lengyel zsidóról, mert az sokszor inkább ember, mint mi vagyunk. Több benne a kollektív zsidó érzés, több és jobb a szíve, jó a feje és ha van mit egyen, meg van rendes szobája, lakása, tud éppen úgy gyáros lenni, meg nagykereskedő, meg bankár, mint akármelyik „nyugati” zsidó, akinek frissen borotvált az arca, jó a kölnivize, de sokszor nincs szíve és türe a feje. Milliós szerencsétlen zsidó tömegek nyögnek a porosz szoldateszka csizmái alatt s hogy megértsük teljesen ezeknek a „poják” zsidóknak egész derék lelkületét és eddigi életét, buvárkodnunk kell régi történelmükben, amelyből egy kis ízelítőt íme itt adunk.

A XVI. SZÁZAD KEZDETÉTŐL A KOZÁKLÁZADÁSIG

Az utolsó Jagellók közül, akiknek a magyar történelemben is volt szerepük, megemlíti I. Zsigmondot, aki 1506-tól 1548-ig uralkodott. Meg az utána következő II. Zsigmondot, aki 1548 és 1572 között uralkodott. A liberális rezsim csúcspontját első Zsig-

mond idején érte el a lengyelség. A királynak zsidó orvosa volt, Izsáknak hívták. Spanyolországból jött és már előzőleg Jan Albrecht és Alexander fejedelmeket is szolgált. A királynőnek is zsidó orvosa volt: névszerint Samuel bar Mesullem. Mellettük sok zsidó bankár, kereskedő és nagybérő tar-

Zsidók a lengyel királyi udvarban

Jellemző már az akkori lengyel viszonyokra, hogy a zsidóság oly vezetőket termelt ki, akiknek kimagasló egyénisége későbbi századokon át is irányt adott a zsidóság univerzális fejlődésének. Ilyen kiváló egyénisége volt a XV—XVI-ik századnak Polák Jakob nagy talmudtudós, későbbi országos főrabbi, aki a talmudisztikus tudományok az élelméjűség új tanulási metódusát, a „pilpul”-t teremtette meg. A zsidó tudományoknak ezzel a metódussal való tanulása úgy Lengyelországban, mint Litvániában még ma is erősen kultivált és uralkodó iránya a jesivák életének. Igen érdekes Polák Jakobnak az élettörténete. Prágából származott és Krakóban a királyi udvar bankárjának, Moses Fischelnak leányát, Esztert vette nőül. Fischel Moses mint kiváló pénzkapacitás és a lengyel vám bérletje nagy szerepet vitt a lengyel közéletben. Fischel felesége, Rachel pedig úgy Alexander, mint I. Zsigmond király idején legtekintélyesebb udvarhölgye volt a királynőnek.

Még 1495-ben Polák Jakobot és apását több hitközségi korfocussal tűzhalálra ítélték és fogházba vetették. S bár a fogságból nemsokára kiszabadultak, az egész krakkói hitközséggel a Krakó mellett lévő Kazimierbe voltak kénytelenek kitelepülni. 1503-ban Alexander király Polák Jakobot Kis-Lengyelország főrabbijának nevezte ki és ebben a minőségben nagy hatalmat biztosított neki. De egy könnyelmű válási döntvényében harcba keveredett a kor legkiválóbb rabbijával, úgyhogy Krakóból el kellett volna távoznia, ha a király nem vette volna védelmébe. Polák Jakob azzal válaszolt a rabbi karnak, hogy Krakóban egy igen híres jesivát teremtett és odasereglett a lengyel zsidó ifjúság színe-java.

A rabbi karral való vélemény-ellentétei miatt, továbbá, mert később a királyné háziorvosával, Samuel Bar Mesulam-mal is összeütközésbe került, el kellett hagynia Lengyelországot és a palesztinai Szafed-be telepedett le. Sajnos, értékes munkái nem maradtak meg az utókor számára.

A kinevezett országos főrabbi és seniorok

Zsidók-elleni szankciók kezdete

Számtalan példa bizonyítja, hogy a zsidók elleni hangulatot főleg az váltja ki, hogy a zsidóság gazdaságilag konszolidálódik. Amikor a lengyelországi zsidók munkájuk és ügyességük révén egy kis vagyona tesznek szert, akkor rögtön fellép a konkurrencia-elleni hadjárat minden formája. A korabeli iratok azt mutatják, — már akkor is az ottlakó németek voltak a zsidógyűlölet kezdeményezői. És ki volt rendszerint az, aki megvédte a zsidókat? A lengyel királyok, akiknek szükségük volt a

Más mint a többi!

A SULFAMYL-

puder és krém hosszú tudományos kísérletek eredménye. Összetétele biztosítja az arc üdeségét és fiatalosságát. Különösen zsíros arcbőrnél kitűnő szolgálatot tesz.

tőzkodott az udvarnál és a király még támogatta azoknak a morvaországi, sziléziai zsidóknak szabad bevándorlását is, akik a király megértő politikáját értékelve, letelepedési szándékukat az udvarnál bejelentették. Az állam pénzügyeinek fellendítése érdekében a király különböző adóügyi főellenőröket nevezett ki. Így Litvániában Michael Josefowicz-ot, Grosspolenben, Masovien Ábrahámot, aki Csehországból vándorolt be és Klempolenben, Franczek Efraim Fischelt. Ezeknek a senioroknak éppen úgy a zsidók centralizálása volt a feladata, mint az országos főrabbiaknak is, akiket szintén a király nevezett ki.

sokszor tulzásba vitték a rájuk bízott és a zsidóságra kivetett adóbehajtását, ami legtöbbször népszerűtlenné is tették őket.

ZSIGMOND KIRÁLY

ZSIDÓ PÉNZÜGYMINISZTERE

Ebben a minőségben nagy szerepet játszott a Josefovits család, akik közül Ábrahám I. Zsigmond királynak és Alexander litván fejedelemnek intímusa volt. Vámszedői állását át is adta egy szmolenszki starosztának, amiért hatalmas birtokot kapott ajándékba. Zsigmond király nemesi címmel ajándékozta meg Ábrahámot és több mint 30 évig töltötte be a pénzügyminiszteri tisztséget. Ábrahám fivére, Michael szintén hatalmas bérletek és üzletek felett rendelkezett. I. Zsigmond király őt litvániai hitközség szeniorjává és hírójává nevezte ki. Ez óriási hatalmat biztosított neki, mivel minden zsidó vagyon és biztonság felett is rendelkezett és minden eszközt igénybevehetett az adók behajtására. Később ítéleteiben a zsidóságból való kiközösítést is foganatosítani akarta, de mert nem volt rabbi, e célból egy önkényesen kinevezett rabbit vitt maga mellé ítéletei végrehajtására. Ezt az intézményt, amelyet zsidó prefekturának neveztek, a zsidóság rendkívül rossz szemmel nézte, mert vezetői az alájuk rendelt zsidó lakossággal szemben gyakori tulkapásokat követtek el.

Ezeknek az adóbehajtóknak munkássága sokszor a hitközségek ellenállásába is ütközött, mire teljesen fel kellett hagyniuk munkájukkal. Zsigmond Ágost alatt végül is a hitközségeknek visszaadták a rabbiválasztási jogát, még a királyi jóváhagyást is elengedték és ez volt alapja annak a hitközségi autonómiának, amely előbb Lengyelországban, később egész Európában elterjedt. Nem érdektelen, ha ennek az ediktumnak évszámát feljegyezzük magunknak. 1551 óta ismerik tehát a hitközségi autonómia fogalmát, tehát 389 éve, vagyis nagyjából négy évszázada...

zsidók munkájára és szervező képességére. Amikor azonban Lemberg város kezdeményezésére egy „városközi értekezlet” Krakóval, Lublinnal, Pózzennel és Petrikauval együtt megállapodtak, hogy a zsidókat kiűzik falaik közül, akkor ehhez kénytelen volt a király is hozzájárulni. Korlátozta a zsidók kereskedési jogát (1485), mely szerint csak szövettel, szarvasmarhával, viasz- és füstölőszerrel kereskedhettek.

1538-ban a petrikai sejm gyűlésén a klérus, a

katolikus mágnások egyrésze, a schlachta, meg a kismemesség a zsidókra vonatkozó kellemetlen határozatokat hozott. Ezek szerint nem lehettek adóbehajtók, csak az egyes városi tanácsok engedélyével üzhettek kereskedelmet.

Felvakban egyáltalán nem foglalkozhattak kereskedelemmel, hitelüzleteket sem köthettek és végül elrendelték, hogy egy baretet kell viselniük, vagy valamilyen más fejedőt, amelynek sárga színe kellett legyen. A zsidóellenes hangulatot még jobban fokozta az a körülmény, hogy Lengyelországba is eljutott a reformáció. Különösen a katolikus klérus aggodott, mert egyes protestáns szektáriánusok, mint az arianik, meg szocianusok tagadták a keresztény hit sok alapvető tézisét. Ezért a mozgalmért halt máglyahalált Katherina Weigl Krakkóban 1539-ben. A katolikus klérus Gamrat páter vezetésével azt gyanította, hogy léteznek prozeliták, mint amilyen az említett idősebb nő volt és azt híresztelték ezzel kapcsolatban, hogy sok keresztény család titokban zsidó ritust űz. Még arról is beszéltek, hogy ezek a prozeliták Törökországba vándoroltak, ahol nagy örömmel fogadták őket hitsorsosaik. Sőt azt is híresztelték, hogy a zsidók titkos szerződést kötöttek a szultánnal, melynek értelmében valamennyien Törökországba fognak kivándorolni. A király alapos vizsgálatot rendelt el, amelynek eredménye nem mutatkozott. Krakkóban és Pózenben elfogták az ugynevezett „seniorokat” és Bona királynő csak nagy váltságdíjért bocsájtotta őket szabadon. A petrikai szinódus 1542-ben kihasználva a zsidóellenes hangulatot, amely az országban uralkodott, számos zsidóellenes törvényt szavazott meg.

II-ik Zsigmond Ágoston felvilágosodottan gondolkodott és a reneszansz barátja volt, aki megerősítette a zsidók privilégiumait, ahogy 1548-ban trónra lépett. Udvarának orvosai voltak: Salamon Askenazi, aki Udínéből jött és török diplomáciai tevékenységével tűnt ki, továbbá a spanyol származású Salamon Calahorra, aki később Báthory Istvánnak is háziórosza volt. Ezeknek különleges jogaik voltak. Politikai kapcsolatokat tartott fenn Don Josef Nasszi-val, a későbbi naxosi herceggel, akinek megbízottai vámmentesen hozhattak be Lengyelországba érukat és gyárakat is létesíthettek az ország területén. Közben újabb zsidó bevándorlók jöttek az országra. Németországból és cseh földről, sőt kevés számban ugyan, de Olaszországból és Törökországból is érkeztek újabb zsidó bevándorlók.

A hitközség viszonyai is mindjobban javultak, részben a hitközségek autonómiájának helyreállításával, másrészt mert a polgárságnak a zsidók elleni harcában fegyverszünet jött létre. Voltak olyan esetek is, amikor a zsidók kérték, hogy ne engedjenek nemzsidó telepéseket olyan helyre, ahol zsidó települések vannak. Különösen a katolikus klérus volt mindig zsidóellenes, amelynek szomorú bizonyítéka volt az 1556-ban bekövetkezett ostyagyyalázási per Sochacevben.

A REAKCIÓ TOBZÓDÁSA

Valois Henrik uralkodása után 1576-ban Báthory István erdélyi fejedelem lép a lengyel trónra, aki nemcsak hogy védelmezte a zsidókat, hanem nyíltan is megerősítette privilégiumukat. **Hangoztatta, hogy nem hisz a vérvád meséjében és aki ezzel gyanúsította a zsidókat, azokat halállal büntette.** Zsidók voltak szépszámmal udvarában és dacára barátságának, mégsem tudta megakadályozni, hogy zsidóellenes tüntetések ne legyenek. **Uralkodása alatt épült ki teljesen a hitközségek autonómiája.**

A Wasa-házbeli **III-ik Zsigmond** reakciós volt. Ez a király is megerősítette a zsidók privilégiumait és többiben megvédte őket az üldözés elől, de teljes egészében a klérus befolyása alatt állott, különösen a jezsuiták voltak a háttérben. A zsidók ellen fellángolt a harc, különösen a nagyobb városokban. Nem csupán gazdasági téren, hanem jogilag is hátrányba szorultak a zsidók. Sok helyütt sikerült nekik privilégiumukat fenntartani, mint például Breszt-Litovszkban, de sokhelyen a városi magisztrátusok a zsidók ellen voltak.

Rettentő szenvedéseket okozott az akkori zsidóknak az az üldözés, amelyet az akadémiai hallgatói rendeztek a zsidók ellen. Ezekről csak úgy tudtak mentesülni a zsidók, ha az akadémiai rektoraitól magas váltságdíjért megvásárolták maguk-

nak a nyugalmát. Akkoriban már számos zsidóellenes írás is megjelent, mint például „Zsidó rémségek, gyilkosságok és babonák” címen, amelyet 1598-ban szerzője: Pater Przeclav Mofecky adott ki. 1618-ban Szbastian Mieczynszkynek vérszomjas uszításai miatt kellett sokat szenvednie a krakkói zsidóknak. Ezek az antiszemita írók jórészt Pfefferkorn írásaira és gyűlölködésére építették írásalkat.

Akkoriban kezdődtek a zsidóellenes perek tömegei is. Pultuszkban a királyi komiszárok és Peter Skraga híres prédikátor közreműködésével lefolytatott ostyagyyalázási perben számos zsidót ítéltek 1597-ben halálra. Néhány évvel később, 1605-ben újra halálos ítéletet hoztak a zsidók ellen hasonló ügyben és Bochnia községből ki is üldözték őket. Ugyancsak hasonló ok miatt folytattak le számos pert Przemyslben is.

IV-ik Vladiszlav király alatt sem javult a zsidók helyzete, bár ez, aki 1632-től 1648-ig uralkodott, nem volt olyan klerikális. A vérvád oklatan és érthetetlen meséje rendkívül sok áldozatot követelt, sok zsidót öltek meg e vád miatt. 1633-ban keletkezett az első gettó is a litvániai Vilnában. Ki tudja, hogy ez a háromszáz éves gettó mennyit fog még szenvedni? (Mielőtt az oroszok elfoglalták volna Vilnát, a német repülő bombázták a város zsidó negyedét)

E korszak után következik az a kozáklázadás, amely Bogdan Chmielnickzy nevéhez fűződik, aki kozákhetman volt és irtózatos vérfürdőt rendezett, amely a zsidó történelem legvéresebb lapjaihoz tartozik.

A lengyelországi zsidóság élete sohasem volt valami rózsás, de az ismertett kozáklázadás a legszomorubb időszakot jelenti.

A vérázította podoliai és wolhyniai földek még nagyon sokat tudnak regélni a múlt és a jelen keserveségeiről.

Míg a központi fekvésű lengyel területeken a zsidó és nemzsidó lakosság között inkább gazdasági jellegű volt a harc, addig Ukrajnában, a három egymástól és egymásnak idegen elemek, a lengyelek, az orosz ortodoxok és zsidók ellentéte katasztrofális explozióhoz vezetett.

MILYEN VOLT A HELYZET A KOZÁKLÁZADÁS ELŐTT?

Egy ilyen rettenetes vérfürdőt, mint amilyen a kozáklázadás volt, kellett, hogy valami kirobbantás. Tudnivaló, hogy ebben az időben a zsidóság egyik főfoglalkozása volt a földek bérlete. Különösen a lublini unió óta, ami 1579-ben volt, a lengyel nemesek földszerzése gyors tempóban haladt előre. Óriási földterületek kerültek a lengyel nemesek kezébe, gyorsabban, mint ahogy az kívánatos lett volna és hatalmas latifundiumok létesültek. **A zsidók bérlők voltak, a nincstelen parasztok pedig a zsidóktól bérelték a földet. Hogy a zsidók is élni**

tudjanak és a drága földbérletet is fizethessék, magas bérleti árat kellett kérjenek. Ezért az ellenszemszerek a zsidók ellen irányult. Ugy állott a zsidóság a parasztok és parasztok között, mint a vas, amely tűz és kalapács között ütődik.

A helyzet rosszabbodásához vezetett az is, hogy a lengyel királyok részben politikai, másrészt stratégiai okok miatt nagyvá növesztették a kozákságot. Kisebb kozáklázadások után 1637-ben kitért az első nagyobb kozáklázadás Pavliuk hetman vezetésével, amely 2000 zsidó áldozatot követelt, akik nagyrészt bérlők és farmerek voltak. Egy évtizedig ezután felleledt nyugalom uralkodott a lengyel földön, mi 1648-ban kitért a rettentő vihar.

Ekkor lett vége a harminc éves háborúnak a vesztfáliai békével és ebben az évben szervezte meg Bogdan Chmielnickzy hetman a maga kozáklázadását a zsidók és a lengyel nemesek ellen. Ukrajna Fehéroroszország, Podolia és Wolhynia volt a kozákok felvonulási terepe. Óriási áldozatokat követelt ez a lázadás. Kevesen adtak segítséget a szenvedő zsidóságnak. Wisinovecky Jeremiás herceg volt talán az egyedüli, aki jogot adott a zsidóknak arra, hogy nálá menedéket találjanak. Egészen Vörösoroszsországig (ugy hívták, mint most lett), Lembergig rohantak ezek a hordák és három éven át, 1651-ig romboltak és tomboltak. Előbb a kozákok győztek, majd a lengyelek. De amikor Chmielnickzy a cárok rendelkezése alá vetette magát, akkor Alexei Mihailovics bevonult csapatával Lengyelországba, Ahogyan hogy átlépték Fehéroroszország határát, a parasztság azzal a kéréssel fordult hozzá, hogy kergesse el a zsidókat. Míg kezdetben csak áldozatai voltak a kozákhordának, addig később a lengyeleknek segítségére voltak az orosz cárok elleni harcban, s különösen kifütyítették magukat Witebszk városának védelmében. Nemsokára bevonult a lengyelek földjére a svéd katonaság, amely a zsidókat a legbrutálisabb módon inzultálta. A zsidóságnak csak egyetlen zede élte túl ezeket a rettentő éveket.

Sokáig meditatálunk arról mi magunk, amíg elhatároztuk, hogy ezeket a borzalmas időket történelmi okmányok alapján megírjuk, mert hiszen idegeink amúgy is eléggé igénybe vannak véve a jelenlegi eseményekkel. De azért a történelmi hűség kedvéért ezt a borzalmat is ismertetnünk kell. Ezen a területen most a német és a szovjet csapatok foglalták el a helyüket és nem tudni, hogy nem-e ártanak ez csupán, vagy talán végleges rendeződése a dolgoknak? **A mai idők nem kisebb-nagyobb lázadásoknak korszaka, hanem a hatalmas népi erőlködés megnyitkozása, amelyről nem tudjuk, hogy miképpen fognak végződni. Akkor is voltak küzdelmek, akkor is voltak zsidó áldozatok, ezrek és tízezerek, sőt százezerek, — most pedig milliók szenvedése folytatódik, a lengyel föld három és félmillió zsidójáé.**

Hétszáz zsidó hitközség pusztult el a kozáklázadaskor, háromszáz évvel ezelőtt és ime itt adjuk „halvány” másolatát borzalmainak.

A lengye. orsz. nagy kozáklázadás borzalmai

Ha az Örökkévaló nem hagyott volna meg a lengyelországi zsidókból a kozáklázadás idején, akkor az ma Szodomához volna hasonló. Számos hitközség valamennyi tagja a Dnyeper tulsó partján a legsúlyosabb és legkeserűbb halálnemekkel, az Ur nevével ajkaikon haltak meg. Sokan közülük maguk nyújtották oda fejüket, hogy levágják azt és tetemeiket a kutyákkal etették meg. Sokuknak levágták kezét-lábát és kidobták az országutra, ahol a szekerék és kocsik lovai taposták széjjel a szerencsétlenek testrészeit. Sok zsidónak annyi sebet osztogattak, hogy haldokoltak, de nem ölték meg őket teljesen és így dobták őket vérükben vergődve az utra, ahol kilehették lelküket. Sok zsidót élve temettek el és gyermekeket anyjuk ölén pusztítottak el. Másokat meg úgy szaggattak széjjel, mint a halakat. Terhes asszonyokat felvágják és magzatjukat előttük ölték meg. Gyermekeket anyjuk kebeléről szakítottak le, majd felnyársalták őket és megsütötték, husukból pedig az anyának enni kellett. Zsidó gyermekekből hidakat csináltak, amelyeken átlövegoltak.

Nem volt a kinzásnak olyan lehetetlen módszere, amelyet ki ne próbáltak volna zsidókon. Mind a négy halálnemet, amelyet a szent könyvek írnak, megkövezés, elégetés, lefejezés és megfojtás. Sokat közülük elvitték a tatárok fogságába. Asszonyokon és leányokon erőszakot követtek el férjük és apjuk előtt. A szépeket közülük mint szolganőket vitték magukkal, néhányat közülük erőszakkal feleségül vettek, vagy ágyasukká tettek. Minden helységbe, ahova jutottak, így bántak a zsidókkal. Sok-sok ezer zsidót öltek meg a Dnyeperen túl és sokszázra tehető azoknak száma, akiket arra kényszerítettek, hogy hagyják el vallásukat.

A Tórákat elszakították darabokra és zsákokat, cipőket készítettek belőle. Az imaszíjakat lábhegyük megkötésére használták fel és a tefillineket az utcákra dobták. A szent könyvekkel az utca sarát igyekeztek eltömni és fegyvereik tisztogatására használták fel.

Ezekből a rémidőkből maradt fenn sok hősi történet, amelyekből néhányat alant adunk.

A NIEMIROVI SZÜZEK HŐSIESSÉGE

Egy szép és nagyon előkelő niemirowi leányt, aki gazdag is volt, egy kozák elragadott azzal a céllal, hogy feleségül veszi. Mielőtt azonban magáévé

...volna, a leány elbeszélte neki, hogy egy olyan birtokában van, amely lehetővé teszi, hogy minden fegyver hatástalan marad testén.

— Ha nem hiszel nekem, akkor próbáld meg. —
...rán lövél rám fegyvereddel, semmi kárt nem tesz bennem.

A kozák hitt a leány szavának, örütségében megnyomta a fegyver ravaszát és elsütötte. Meghalt Örökkévaló nevével ajkán. A kozáktól nem hagy meggyalázni magát.

Egy másik niemiroti zsidó leányt is elrabolt egy kozák, aki azt kérte, hogy az esküvőt abban a keresztény templomban tartsák meg, amely a hidon van. A szerelmes kozák eleget tett kívánságának, trombiták és dobpergés között vitte menyasszonyát gyönyörű ruhákban az esküvőre. Amikor a menet a hidra ért, a zsidó leány a hullámok közé vetette magát és vízbefulladt.

Ab hó elsején, egy keddi napon jelentek meg a kozákok és kozákok Pílavce-be, hogy a várost elfoglalják. A város falaihoz jutottak, amely mögött a lengyel nemesek és zsidók elbarrikádozták magukat. Az ostromlottak a város falairól lövöldöztek, hogy az ellenség ne tudjon közeledni.

A fegyverfogó nemesek száma 2000 volt, a zsidóké 12.000, akik között szintén sok bátor harcos volt. A város kettős fallal lett körülvéve és körülöt vízzel volt, ugyanígy, hogy csak oldalról voltak veszélyeztetve, ahol görög származású katolikusok laktak. A nemesek bátor szolgálatait idegyűjtötték össze, ahol nagyon kellett ügyelni az ellenségre. Ezek is görög származásúak voltak, ahogy a lengyelek nevezték őket „haidukok”.

Másnap erős támadást intéztek a kozákok és elfoglalták ezt a két pontot, az ottlévő görögökkel békét kötöttek és megbeszéltek, hogy együttesen fogadják a harcot felvenni a város ellen. Egész nap tartott harc. Egyik oldalon a nemesek és zsidók, a másik oldalon az áruló szolgasereg és a kozákok. Az árulók győzték meg a szolgálatait, hogy odakiáltották nekik:

— Nem vagyunk-e mi is rokonfaj? Miért véditek a nemeseket? Nem-e jobb nektek, ha bennünket szolgáljatok és nem a nemeseket, akik nem a ti fajta-
...khoz tartoznak?

A szolgálók csak látszatra harcoltak tovább és közben engedték, hogy az ellenség léirakkal közeledjen a falakat és a legközelebbi rohamnál elfoglalták a várost. Azonnal rabolni és gyilkolni kezdtek. Amikor a nemesek látták, hogy elveszett minden, lóra ültek és átpartoltak a kozákokhoz. De a szerencsétlen zsidókat nem védte senkisémm és a legelképzelhetlenebb kínok között lehelte ki lelkét több mint tízezer lélek. Ha egy gyilkos bement egy házba, akkor a ház népe magától nyújtotta oda fejét, hogy vessen véget szenvedéseiknek. Nem is védekeztek, mert céltalan lett volna.

Élt közöttük egy bölcs, nagy tudású ember, aki kabalát is tudott, a neve: **Rabbi Samson** volt, az ostropoli hitközségből. Ez a kabbalista magyarázatot írta a Zohárhoz, Lurja Jichak nyomán, de ez sohasem jelent meg nyomtatásban. Ez a tudós hiába kérte a zsidókat, hogy vezekeljének, hogy elkerüljék a végzetet. Amikor elrendelték az általános vezeklést, már késő volt. Amikor a kozákok elfoglalták a várost, ez a szent zsidó tudós a templomba ment. Háromszáz híve követte. Mindannyian hajótt ruhába öltöztek, imaköppennyel vállukon. Szakadatlanul imádkoztak, amíg jött az ellenség és megölte valamennyit.

A városban maradt néhány százat arra kényszerítették, hogy keresztelkedjenek ki és sokszázat tárt fogságba hurcoltak.

A zamoszi szerencsétlenség sem volt kisebb. Chmielnicky teljes hadseregével, a kozákokkal és táborokkal, akik oly sokan voltak, mint a tenger fővénye, elhatározta, hogy elfoglalja Zamosc városát. A város nagyon meg volt erősítve kettős falakkal és nagy vizesárokokkal. A város körüli házakat az ellenség közeledtére felégették, nehogy ott elrejtőzzék az ellenség. Fél mérföldre voltak a várostól, ahol tábori ütöttek és itt időztek egyideig. Közben a hordák elpusztították a községeket és nagy mérszárlást vittek véghez. Tomasovban, Turobinban, Rubiechovban, Tarnogradban, Bilgorsiban, Gorai, Krintza, Krosnikban a zsidóságot tízezerrel ölték meg. Wolhy-

niában, így Vladimirban, Lubomilban, Lutzban, Kremenetzben is ölték, raboltak Chmielnicky kozákjai.

Az egyik városban egy orosz a metsző kését vette el és többszáz zsidó gyermeket mérszárolt le. Minden meggyilkolt után megkérdezte barátait, hogy kóser-e, vagy tréfo? Amikor azt a választ kapta, hogy tréfo, a kutyáknak dobta oda martalékul a hullákat. Voltak olyan szerencsétlen gyermekek is, akikre azt mondták, hogy kóser. Ezt úgy megvizsgálták, mint a sakter a bárányokat és azután a gyermek holtestével végimentek a városon és hangosan kérdezték:

— **Ki akar venni kóser báránykát?...**

Az Örökkévaló mikor bosszulja meg majd ezt a sok ártatlanul kiontott zsidó vért?!

Bihava város mellett a felkelő hordák egy hegy-szorosba sokszáz kocsiiban elvittek sok zsidót, akiket ott lemészároltak. Más helység lakóival is így vélekedtek. Lehetetlen mindent felsorolni, ahol gyilkoltak, de a történelmi annaleszek szerint 700 községet pusztítottak el, raboltak és gyilkoltak egészen a Visztuláig.

1652-ben kitört a háború. Ez a háború nagyjából tart mind a mai napig. A zsidók elszegényedtek és hatalmas pestisjárvány is kitört, amelynek Krakkóban és a többi lengyel városokban több mint 20.000 ember halt meg.

UJJÁÉPÍTÉS A KOZÁKLAZADÁS UTÁN

A zsidók kimerülten és alig tízedükre fogyottan kezdtek hozzá az ujjáépítéshez. Csak lassan kezdtek visszazállingózni az üldözöttek, megkezdtek házaikat rendbehozni, a tanházak is megnyitották és a hitközségek reorganizációját is megkezdtek. Kázmér király (1648—1669) és Michael Wisniowecy Mihály (1660—1673) arra is tekintettel voltak, hogy a zsidó hitközségek is rendbehozzassanak, de a gazdasági és szociális nehézségek akadályozták ennek ke-

resztülvételét. A zsidógyűlölet igen mélyen gyökeredzett a népben és a politikai anarchiát a „liberum veto” növelte és a királyok autoritása is mélyen sülyedt. A városok és az állam igen sok adót kövéltek és az egyház pedig különféle egyházi tilalmakkal igyekezett megnehezíteni a zsidók ügyeit. A zsinagógákat nem engedték építeni és a nemzsidó szolgálókra vonatkozólag is intézkedtek. Még 1665-ban kivégezték Mattatias Calahorra gyógyszerészt istenkáromlás miatt.

A zsidóság azért lassanként mégis magához tért és fejlődni kezdett számban és erőben.

Ma is tombol a gyűlölet Lengyelországban. Az éhség, a nyomor és az ujak elfeledték a régít. Ezek a napok is hasonlatosak a régiekhez. Ma is azt mondja minden ottani zsidó esténként:

— **Oh, csak már hajnalodna!**

Reggelente pedig azt sóhajtják:

— **Bárcsak már eljőne az este...**

Még az a vigaszuk sem lehet, ami a Chmielnicky-féle mérszárlás idején volt. Hiszen akkor az osztrák, cseh, német, olasz zsidók szívesen fogadták a menekülőket. Enni, inni adtak nekik, felruházták őket. Akkor még lehetett jótékonykodni. De most hova meneküljön a lengyel zsidóság? Amerre néz, romokban hever a zsidóság. Erkölcslig, anyagilag. Hatmillió kelet-európai zsidót üldöznek és nincsen sehohsem a menekülésnek útja... A Chmielnicky pogromja még ma is tart éppen olyan kegyetlenül, épen olyan szívétlenül, mint 300 évvel ezelőtt...

Háromszáz éve ennek a borzalmas kornak, azóta sok rossz évet értek meg a lengyelországi zsidók és most újabb korszak előtt állanak. A Hitler és Stalin összefogása kettészeli Lengyelországot, ez most már a harmadik felosztása Lengyelországnak. Ugyálszik, a lengyel schlachta nem tud országot vezetni. A legutóbbi husz esztendőben is imperialista politikát űzött, nem ismerte fel a történelmi szükségserűséget és most összeomlott, s ki tudja, felámad-e valaha?...

Zsidók-e az afgánok?

Ma, amikor egyes országokat mindenáron zsidótlantani igyekeznek, bizonyos kormány-programmá vált áramlatok, s e törekvés mintegy a történelem gunykakajaként szinte mindenütt azt az eredményt hozza felszínre, hogy sokkal több lesz a — zsidó, mint arra a zsidótlantító hadjáratok előtt valaha is gondolni lehetett volna; nem lehet érdektelen annak a számonvétele, hol és merre élnek az eddig ismerteken kívül, zsidó, vagy zsidóval rokon népi közületek?

Erre a kérdésre érdekes választ ad az ugynevezett ujmohamedánok szektája, akiknek egyik terítője, Omar Mahmud Sakdin teológiai és filozófiai doktor néhány nap óta Budapesten tartózkodik. Az olajbarna arcú indus számos angol és ardu nyelvű közleményt mutatott meg arról, hogy az ujmohamedán tanok legelkesebb követői, Afganisztán őslakói is nagyrészt — zsidók... Még pedig nem is a szónak vallási, hanem ezúttal olyan faji értelmezésében, amely — a babiloni fogságig nyúlik vissza.

Az ugynevezett ujmohamedán, vagy más-ként „Ahmadija” mozgalmat Indiában alapított meg 1880-ban Mirza Gulám Ahmed és ma már több mint százmillió lelket számlál ez a mozgalom, amely szerint Ahmed az elért mohamedán Messiás, a mozlímok által évszázadokon át várt nagy Mahdi. Az új tan tárgyi indítékát az a körülmény adta meg, hogy orientalista kutatók Szringárban, az előindiai Kasmir-tartomány egyik városában felfedeztek egy sirt, amelyet odáig Mohamed ben Jusszuf herceg évszázados sirjának tartottak. A kutatók úgy vélekedtek, hogy ez tévedés, mert a sirban nem kisebb személyiség nyugszik, mint maga: a keresztény vallás alapítója.

— **Hogyan került ode?** — kérdezték meglepődve az olajbarna hindu doktort.

— **Az ahma Jija tanítás erre is megfe-**

lel — felelte ő komolyan. — Az ahmadiják ugyanis — folytatta — azt tanítják, hogy a babiloni fogság után a zsidótörzseknek csupán egy kis része vándorolt vissza Palesztinába. Egy nagyobbik rész Keletre ment és részint a mai Afganisztánban, részint az indiai Kasmirban telepedett le. Ezt megerősíti az a tény, hogy az afgánok általában ma is zsidó eredetűeknek vallják magukat és erre mulat az afgán helységnevek egész tömege is, például: *Leyla, Golgatha, stb.*

— **Vallásilag persze bonyolultabb a helyzet** — fejtegette tovább Sakdin doktor — a keresztény megváltó sirjának felfedezéséhez ugyanis az ahmadiják azt, az európai fülnek bizonyára sajtáságosan hangzó tanítást fűzik, hogy az valójában megmenekült Pilátus elől, s Palesztinából Afganisztánon és Perzsián át Előindia ment és itt is halt meg. Utközben is terített, elsősorban lehetőleg zsidókat, s így és ekkor lettek az eredetileg izraelita vallásu afgán-zsidókból — keresztény vallásu zsidók. Am a kereszténységben csak mintegy félezredéven át maradtak meg, mert Mohamed fellépésekor a mohamed vallásra tértek át...

Mindezek után felvilágosító szavaihoz hozzáfűzte még, hogy ez az érdekes és változatos vallástörténet teszi az ahmadija-mozgalmat a kettős: zsidó-keresztény gyökerei mohamedánizmus legliberálisabb szektájává. **Az ahmadiják ugyanis Mohamed mellett a saját egyenrangú prófétájuknak ismerik el Mózeset és az összes keresztény szenteket éppúgy, mint az összes zsidó ósatyákat és prófétákat.** Ugyanígy minden népet és fajt egyaránt részesíteni kívánnak a békesség és szeretet áldásában. A vallási és faji üldözések e bomlott idejében és világában joggal kérdezzük felsóhajtva: vajjon mikor érkezik el a szegény, tönkresanyargott Európa, ha valóságban nem is, de legalább is erkölcsiségben egy ehhez hasonló, csodálatos szintézishez?

WASSERSTROM SANDOR:

Régi és új gettókon, véres századokon és még véresebb jelenen keresztül.

Nagyvárad — tegnap és ma. - Ünnepek közötti séta...

1.

Nagyvárad — szeptember végén. — Különös, szokatlan és furcsa ez az ünnepelőtti hangulat. Mindég furcsán hat az ember lelkivilágára, de most különösen igénybeveszi az ember gondolatvilágát. Olyan nagyvonalú drama játszódott le előttünk néhány nap alatt, amire talán a világtörténelemben nem volt példa. Egy állam, a maga harmincötmillió lakójával, amelynek tíz százaléka — mi husunk és névünk, augusztus 31-én meg viruló állam, államfővel, miniszterekkel, millió hadsereggel, világvárosokkal, kincsekkel, gyárakkal, olajjal, kőszénrel — és ma már csak volt, mert a világ két gigászi hatalma előzönlötte az országot és vezetői más országba menekültek.

Hasábokon át meditatálnánk azon, amit a nagy zsoltáros mondott örökveretű, klasszikus szaváiban, — minden csak hiúság és szélnek kergetése... milyen véges az emberi hatalom, hiszen egyik ember is elveheti a másiktól, hát még az, aki fölöttünk lakozik, mennyire semmi az a hatalom, amit mi dölyfösen, büszkén, nagyságnak, hatalomnak nevezünk...

Van abban valami egészen furcsa és érthetetlen, hogy például Hitler kancellár, a maga dandzsi beszédében, mintha megingathatatlan piedesztálon állana, amelyet semmiféle vihar nem támadhat meg. Mintha reá nem vonatkoznának az általános érvényű emberi törvények, mintha való igaz volna az, amiben ő maga hisz legjobban, hogy „küldetése van”. Holott ugyanakkor nyugati országokban kétségessé teszik örökké tartó nagy hatalmát.

Ezekben a „félelmes napok”-ban kétszeresen éreztük mindazt, amit bölcsseink ezekre a napokra vonatkozólag mondtak. Félelmesek a Kippur napja előtti idők, mert számadással tartozunk önmagunkért, lelkismeretünkkel, az Örökkévalóval és embertársainkkal való kapcsolatunk miatt. És „félelmes napok” voltak ezek, mert három és fél millió zsidó testvérünk vérezett és pusztult. Újra zsidó emberéletek százai és ezrei pusztultak el, ami részben velejáruja minden háborúnak, meg azután a különös zsidó sorsnak is. Felülről bombák, alulról aknavetők, oldalról puskatűz és ágyúdörgés, miközben rettegés a német hadaktól, meg a vörös hadsereg „mindent nivelláló” robusztusságától. Menekülők százezrei, majd egy kis halvány reménység — egy kis zsidó állammal kapcsolatosan, amelyet állítólag a németek is akarnak. Galicia egyik csücskében. Nem volna ez sem rossz, csak legyen már, ahonnan nem kell menekülni...

Ezer és ezer gondolat vibrál az emberben. A világ többi részén élő zsidóság sorsa, a mi sorsunk, az állampolgárság nélkül maradt sokasága nálunk, a szomszédországok zsidóságának gondja... ha csak egy évvel ezelőttre gondolunk, mintha egy évszázad telt volna el, nem pedig néhány száz nap...

2.

EGY NAGY ERDÉLYI VÁROS HANGULATA

Jelenleg Nagyvárad hangulatáról írok, de ami érvényes itten, azt minden egyes erdélyi városra vonatkoztathatjuk. Elvégre a legnagyobb lélekszámú zsidósága éppen Nagyváradnak van és így amit itt tapasztalunk, az mérvadó lehet általánosságban is.

Mivel Nagyvárad par excellence kereskedőváros is, a gazdasági életéről is írunk kell.

Ahogy kommersziális nyelven mondják: *lanya*

az üzleti élet. Hiteleket nem nyújtanak, sem bankok, sem magáncégek, pénz pedig nincsen nagyon bőven. Igaz, hogy a világon háború dúl ugyan, de nálunk normális viszonyok vannak és nem lehet pénzhigitás, ami a pénzbőséget előidézheti. A gazdasági élet stagnál csak egy-egy szakmában észlelhető élénkség, főleg az élelmiszerekkel foglalkozók dolgoznak élénkebben, mert az importcikkek különösen keresettek.

Van még egy „szakma”, ahol ilyenkor van a „főszezon”. A tallisz-imakönyv és a machzor kereskedőknél, ahol egész évi szükségletüket „fedezik” azok, akik ilyenkor mégis csak többet gondolnak a zsidó kötelezettségekre.

A templomokban rendszerint, illetőleg a „rend-szerint” folyik az imádkozás reggel és este, sőt a kora hajnali óráktól egészen délig. És tanulnak az iskolákban, a chéderekben, a gimnáziumokból sok vidéki gyermek elmaradt, mert a szülők nem merték elengedni maguktól. Viszont igen sok külföldön élő egyetemi diák nem tudott visszautazni a francia vagy angol egyetemekre.

3.

SZÁZ TEMPLOM ÉS IMAHÁZ

Sok imaháza van Nagyváradnak. S ahol sok az imaház, ott még több az anomália, amely ezek körül burjánzik. Már többször írtunk arról, hogy mennyi kis rabbi működik ebben a városban. Mindnek van udvara és van imaháza, amely elvonja a híveket a nagy templomoktól. Sőt minden kisebb körzetben is újabb és újabb imaházak létesülnek. Valamikor régen — sőt nem is olyan régen — a zsidók kilométereket gyalogoltak, hogy eljussanak Isten házába, most már minden zsidó annyira szereti a „komfortot”, hogy legszívesebben venné, ha saját lakásán, vagy legalább is a közeli szomszédában legyen az imaház, még nagyünnepeken is.

Amerre járunk ebben a nagy zsidó városban, minden utcában van nyílt, vagy „titkos” imaház. Mértékadó becslés szerint csaknem száz imaház létezik és működik itten. Ahol egy-egy kis rabbi, vagy uccai, potentát van, berendez magának imaházat. Természetesen ez lényegesen csökkenti a hitközség bevételét. Természetes, hogy e tekintetben csak az ortodoxról lehet szó, mert a nyugati szertartású zsidók sokkal fegyelmesebbek. A közösség autoritását jobban tiszteletben tartják és nem vonnak el ilyen kimondottan egyéni akciókkal olyan jövedelmeket, amelyekre a zsidó közösségnek nagy szüksége van. Azt lehetségesnek tartja minden nagyvárad ortodox zsidó, hogy hitközsége évente egy millió lejt adjon jótékony célra, menekültek segélyére, helyi szegények támogatására, meg sok mindenre, amit igényelnek, de arra nincs mindenki tekintettel, hogy ennek az összegnek ilyenkor nagyünnepek táján kellene befolyjni a hitközséghez, templomi adakozás formájában. Horribilis összeg ez, de ha rendszeresen mindenki felajánlaná vagyoni viszonyaihoz mérten a Tóra előtt obulusait, akkor még többet is lehetne adni a szűkölködőknek és bajba jutottaknak. Nem tanul és nem okul a mi zsidóságunk! Ennek következménye, hogy sok üldöhető üresen marad a nagy templomokban.

Pedig láthatják, hogy a vagyon egyik napról a másikra mennyire semmivé válik. A tegnapi még gazdag varsói, vagy vilnai gyáros ma földönfutó szegény és együtt vándorol az élet és a világ piszkos-poros országútján a német-osztrák-cseh zsidókkal.

Ami Nagyváradon uzus, valószínűleg a vidéki zsidó centrumokban is az. Szatmár, lozsvár, Temesvár, Arad, Máramarosziget szívesen basznó bajokkal küzd. Ezen változtatni kell. Ha nem most, hát az eljövendő évben...

4.

LÁTOGATÁS A TEMPLOMOKBAN

A három nagy ünnepnapon végigmegegyek utcákon, kétségtelen, hogy ünnepi a hangulat. Minden üzlet zárva, ahol zsidó a tulajdonos, a Ferdinand-uton van nyitva egy könyvtár, amelynek tulajdonosa ugylátszik, feledtetni akarja, hogy zsidó, pedig mindenki tudja róla. Egy pandantja az Egyesülési-téren is, aki szívesen a ceruzafaktól nem látja az erdőt... és eltelik a nagyünnepek, s mivel tartozik a zsidó szertartásnak.

Roshasono és Jomkippur napján ünnepezők töltözten járnak az emberek, különleges élmény a roshasonoi „taslich”, amikor a délutáni órákban állandóan ezek és ezek állanak a Körös partján és imádkoznak, az „ám-hááerecek” pedig lelkesen dobják a morzsákat...

Meglátogattam a legrégebbi váradi templomot, amely a Calea Victoriei van (nem olyan ez, mint a bukaresti, valamivel „szerényebb”). Itt a Váralján a két templom, a kisebbik 152 évvel ezelőtt épült, a másik, a nagyobbik 90 évvel ezelőtt. Itt volt valamikor a régi zsidó centrum. Ez volt a gettó, s ez adta meg Váralja városrésznél egy századon keresztül a maga lokalkoloritját. Ez a városrésznél szívesen tisztá zsidó település volt, hiszen tulajdonképpen a vár körüli építkezést a zsidók kezdték meg. Volt idő, ezelőtti százötven évvel, amikor a keresztény lakosság kétsébe akarta vonni az ottani zsidóság jogait. Végül 1796-ban pert is indítottak a zsidók ellen, amely nyolc évig folyt. A per lényege az volt, hogy a vár körüli házhelyeket nem zsidók is meg akarták szerezni, holott addig a katonai parancsnokok csak zsidóknak engedte meg a települést. A keresztény közösség a jogszélem orvoslását kért periratban maga is elismeri, hogy... „Váralja földén Keresztény Communitás nem állott tel. Vár Mellye Földön a zsidók kezdték lakni a Mellye engedelmevel. Addig nem volt kinek ellenkezni, mivel a Vár Földén a keresztényeknek semmi jurisdiktiójuk nem volt megengedve”.

Ezen a területen épült az a templom amely ebben az évben kívül-belül alaposan restaurált. Már nagyon omladozó volt a fal és az ablakok rozogák.

Ez a templom a mostanában sokat szeretettelgyel Wizsnitzből származott nagyhirű Wáralman József Dávid főrabbiága alatt kezdett épülni, aki 1852-ben halt meg. Teljesen befejeződött azonban csupán Landesberg J. Aron főrabbiága alatt lett, akit 1853-ban választották meg nagyvárad főrabbinak.

5.

A NAGYVÁRADI FŐRABBI LÁTOGATÁSA ÉVENKINT AZ ÉGÉRI „MORDGASSE”-BAN...

Landesberg J. Aron főrabbi, a nagyvárad zsidóság életében egészen új epochát nyitott meg 26 évig volt a város zsidóságának főrabbiája. Az érája alatt nagyot lendült a hitközség ügyében, mint tekintélyben. A főrabbi nagy tudás, puritánsága és a hatóságok felé megnyilatkozott nagy tekintélye megfelelő súlyt adott a nagyvárad

hitközségnek is, ugyannyira, hogy az eddigi székelyi és vallási autoritáson kívül a főrabbi széki és társadalmi tekintélyt is jelentett.

Landesberg főrabbi Csehország egyik határ- városából, Egerből származott. Ennek csak néhány városból, Egerből származott. Ennek csak néhány városból, Egerből származott. Ennek csak néhány városból, Egerből származott.

Történelmi tény az is, hogy Eger városa nagy szerepet játszott a zsidó történelemben. A XIII-ik század végefelé nagy zsidó közösség volt, ahol történelmi adatok szerint 2500-3000 zsidó lélek lakott. Ennek idején sokan közülük meghaltak a kolera-járványban. 1375-ben újraépült a zsinagóga, 1450-ben Zsigmond király valamennyi zsidót elkergetett Egerből.

Wallenstein hadjáratai idején a zsidók keserű mártírhalált haltak itt, igen tragikus körülmények között.

Létezik Egerben egy „Mordgasse”, amelyről az történet kering, hogy annakidején ebben a szákházba szorították be az égeri zsidókat és amikor már mind odaszufolódtak, akkor körülalakták őket és az emeleti ablakokból olajat és szurkot öntöttek rájuk a házakból. Majd a sokszáz szerencsétlen közé tüzesóvat dobtak és úgy égtek el ott elevenen.

Landesberg Áron főrabbi minden évben utazott Nagyváradra és meglátogatta Eger városát, ahonnan származott. Elbeszélése szerint egyik öse is ekkor halt mártírhalált az égeri „Mordgasse”-ban és ennek a mártírnak emlékére látogatja meg évenként ezt a határmenti hegyes városkát.

6.

ADOLPHE CREMIEUX FRANCIA
MINISZTER ÉS LANDESBURG FŐ-
RABBI

Landesberg Áron főrabbi utazásai révén állandó kapcsolatokat épített ki az akkori világ zsidó prominenseivel. Nevét országhatárokon át ismerték és jellemző közsimertégre, hogy az akkori zsidó világ legelőkelőbb zsidó korifeusával, Adolphe Crémieux-vel, a volt francia miniszterrel is kapcsolatban voltak. Ez abból is kitetszik, hogy amikor 1879-ben meghalt, Adolphe Crémieux gondolt a nagyváradi szentegyletnek és ezzel kapcsolatban a nagyváradi Szentegylet Crémieux-t dísztaggá is választotta. Kondoláló levele ennyi volt:

— Öszinte részvétem fejezem ki a Chevra Kadisának és a Landesberg családnak. Crémieux.

A levél eredetijét megőrizte a Szentegylet és még ma is látható az a 211 éves egyet irattárában. Dísztaggá való megválasztására hosszabb levélben válaszolt Crémieux és megköszöni a megdicsőítést, amelyben a nagyváradi zsidó közösség részesítette.

Utódai Landesberg főrabbinak ma is tekintélyes szerepet játszanak a zsidó közéletben. Egyik neve Brody Simon (Szimche) pesti rabbi volt és ennek leányát vette feleségül dr Hevesi Simon, a mostani budapesti vezető főrabbi, akinek tehát nagyapja a volt nagyváradi főrabbi. Egyik unokája pedig a nemrégiben elhunyt lévai főrabbinak, Liebermannnak hitvese.

Érdekes, hogy Landesberg Áron főrabbinak egyik leánya, özvegy Beerné most is életben van, 93 éves és Szatmáron lakik.

7.

A WIZSNITZIEK NAGYTEMPLOMÁBAN

Ezeket a történelmi adatokat és a Váraljának érdekességein gondolkozom, meg azon, hogy a zsidó multnak mennyi kincse hever még itt, egy történelmi emlékei számára. Mennyi mindent lehet még látni erről a Váraljáról, ahol lüktető nagy zsidó élet folyt.

Ennek a régi gettónak szerepét részben a nagyváradi Újváros vette át a maga zsidó lakta fertályával, így a Filipescu utcával keresztül-szelve. Régebben ezt az utvonalat Szarvas-sornak hívták. Itt folyt még ezelőtt 30 évvel a híres-nevezetes Pecepatak, a maga rosszillatú és kéneshatású vizével, amely a Félixfürdő vizét hozta a vá-

A reumatizmus — ha nem kezelik, — majdnem mindig kronikussá válik és akkor — tulás nélkül megállapíthatjuk — minden öröm eltűnik az életből. Ennek a betegségnek oka — közismerten — a húgysav felhalmozódása a szervezetben; tehát meg kell szabadulnunk tőle. Régebben Salicyles készítményekkel kezelték, nem akarunk ennek a kezelési módnak számos hátrányára rámutatni. Azonban leszögezzük, hogy ma már van egy általánosan elismert készítmény, amely a reumatizmus minden formáját eredményesen kezeli, és ez az

URODONAL a legerősebb oldószer, a húgyméreg kiválasztószere

A világ legjelentősebb profeszorai ajánlják és önmaguk is rendszeresen használják.

Mindenki aki reumatizmustól, köszvénytől, ischiastól, boszorkányszurástól, májzavaroktól, epe-, máj- és vese-kövektől szenved, szedjen URODONAL-t ez az egyetlen kezelési mód, amely visszahatja egészségüket.

Kapható gyógyszerárakban és drogériákban.

ros felé, s amelyet benn a városban betonba burkoltak.

Ma már fejlett utcák ezek, ahol újabb nagy templom épült. Az egyik oldalon ott áll a több mint ötven évvel ezelőtt felépített Fuchs Mór-utcai nagytemplom, a nagyváradi zsidóság hatalmas kulturintézményeivel és székházával, míg a hatalmas és évek óta parlagon heverő, most az állami gabonaátvevő hivatalát magába foglaló Emília malom közelében épült fel a wizensitzi nagytemplom. Ide mentem el a váraljai látogatás után és itt kaptam érdekes híreket azokról az eseményekről, amelyek Bukovina határán lefolytak és folynak ma is a zsidókkal kapcsolatban. Elvégre Wizensitz-el szemben áll Kuty határállomás, amelyről annyit írnak a világlapok.

Itt, a wizensitzi nagytemplomban is látszik, hogy a dinasztia megoszlott, hiszen ma a hívek egyrésze Felsővisóra, másrésze Wizensitz-re jár és azok, akik Csehszlovákiából ideorientálódtak, nem nagyon jöhetnek, hiszen más országba kerültek. A máskor annyira zsúfolt wizensitzi templom bizony megéri az idők változását, mert mit ér a távoli nagy tisztelet, ha nem realizálódik személyes látogatással, amelynek erkölcsi és anyagi előnye is van.

A wizensitzi nagy zsinagógában sokkal inkább izgatja őket a lengyel tragédia, hiszen sok rokonság él a galíciai városokban és falvakban. Egy érdekes levél is járt kézről-kézre a Roshasono utáni napokban, amely Wizensitzről érkezett, de irni tragikus körülmények között írták Lengyelországban.

8.

TIZ LENGYEL RABBI JAJKIALTASA

Kuty határszéli városba menekültek a legnagyobb lengyelországi gaonok, közöttük Lewin sejm-képviselő és a lengyel Aguda vezére. Roshasono napján Kutyból egy küldönc érkezett, Rabbi Eliezer Hager, jelenlegi wizensitzi rabbihoz. Levelet hozott, amelyben segítségért esedeznek a nagy rabbihoz. Hogy a félelem és ijedség mérvét elképzeljük, nem kell egvebet mondjunk, mint annyit,

hogy ez a levél szent Roshasono napján íródott. A rabbi ki is jelentik a levélben, hogy ezt a szent napon írták és az általuk összeült beszédin megengedi, hogy akik a levelet megkapják, mindenkinek szabad mechelel jomtov, az ünnepet megszegni, hogy segítséget nyújthassanak. Hiszen életük megmentéséről van szó s akkor megengedett az ünnep megszegése is.

Sajnos azonban, nem tudtuk rajtuk segíteni azon a napon, de valószínű, hogy időközben át tudtak menekülni a román hatóságok megértő és toleráns magatartása folytán.

Ez a levél mindenesetre kortörténelmi dokumentum lesz, hiszen nagy gaonok írták, a német csapatok elől való menekülésekor...

Igy jutnak el a lengyel tragédia hírei a nagyváradi wizensitzi templomhoz is... Így körbe-körbe az egész világ egybekapcsolódik a zsidó sőhajókból, panaszokból, keserű arcokból és kényszerrelt nevetésükből... Csak azt láthatjuk, hogy mindenki a jobb és szebb zsidó jövőben bizik és reménykedik.

— Antiszemita tüntetés Szófiában. (Szófia) Egy zsidó üzletben történt incidens következtében egy fiatalokból álló csoport tüntetni kezdett a bolgár főváros utcáin. A rendőrség ötven tüntető fiatalot letartóztatott, akiket internáltak. A kormány minden intézkedést megtett a rendet és a nyugalmat fenyegető tüntetések megakadályozására.

Jó izletes

Orth. kóser házikoszi
kihordásra is

Berger bodegájában

Timișoara IV. Preier 2.

Hét-ről-hét-re

Jeruzsálem. — Szeptember 10-én kezdődött meg Palesztinában a 18—50 éves zsidó férfiak és nők összeírása, akik önkéntesen jelentkeznek nemzeti szolgálatra és az angol hadsereg támogatására. A városokban nyolc napig, az ország többi részeiben három napig tartott a toborozás, vagyis a jelentkezési idő. A katonatoborzó tanács első 48 órájában 45 ezer férfi és nő iratkozott be önkéntesnek. Az önkéntes csapatok a helyi védelmi szolgálatban, valamint az angol hadsereg segédsapataiként fognak működni. — Ramlehnál, Jeruzsálem és Tel-Aviv között egy vonat és egy társaságkocsi összeütköztek. Huszonöt halott és öt sebesült van. A gépkocsi pozdoriává tört.

Paris. — Albert Lebrun, a francia köztársaság elnöke a becsületrend lovagjává nevezte ki Sam Svaap hollandiai zsidó hegedűművészt, a hágal szimfónikus zenekar vezetőjét.

Amszterdam. — Vilma királynő 59-ik születésnapja alkalmával a holland országnak lovagjává nevezte ki prof. dr. L. S. Ornstein-t, a neves cionista vezetőt, valamint dr. J. Snapper amszterdami professzort. Ugyancsak magas kitüntetésben részesítette Louis Ascher párisi zsidó ékszerész és van Dam amszterdami bankárt. Kitüntetést kapott még A. P. Samson, a holland-guayanai zsidó hitközség elnöke.

New-York. — A cionista exekutív elhatározta Genfben tartott legutolsó ülésén, hogy newyorki székhellyel amerikai bizottságot nevez ki, amelyet felhatalmaz az exekutív képviselőre az Egyesült Államokban. A bizottság tagjai: dr. Stephen Wise, dr. Solomon Goldmann és Louis Lipski. A bizottságot kiegészítik még a munkáspárt és a Hadassza egy-egy megbízottjával.

Haifa. — A Rim hajó 329 zsidó utasát, akik illegálisan szálltak partra Palesztinában és akiket megérkezésük után Haifában internáltak, szabadlábra helyezték a hatóságok. — Egyidejű jelentés szerint a Frossula hajó 320 utasát, akik között 150 volt csehszlovákiai zsidó katonatiszt is van és akik július 19-én érkeztek Beiruthba, ahol internáltak őket, Palesztinába érkeztek. Ezeket a menekülteket a sarafendi koncentrációs táborba szállították, de rövidesen azt is elhagyhatják.

Koppenhága. — Az Agudasz Jisroel világszervezetének végrehajtó bizottsága, amely eddig Londonban működött, minden előkészítő intézkedést megtett annak érdekében, hogy Koppenhágába helyezze át központját a háborus eseményekre való tekintettel. A koppenhágai irodát Rabbi Wolf S. Jacobson fogja vezetni és kapcsolatot fog fenntartani az összes európai szervezeti központokkal.

London. — Az angliai zsidó menekültügyi szervezetek állandó kapcsolatban tartanak fenn a hadügyminisztériummal, a munkaügyi és a belügyminisztériummal a menekülteknek a különböző katonai szolgálatokba való elosztása ügyében. A menekülteket koruk és képességük szerint osztják be. A „Great and the East” című lap méltatja a zsidók magatartását és emlékeztet Weizmann Chaim azon genfi ki-jelentésére, amelyben rámutatott arra, hogy a zsidók, tekintet nélkül az angol mandatárius hatalom iránti jogos panaszokra, a jelenlegi válságban rendületlenül Anglia mögött állanak. Ez az ígérlet, — írja a lap — örülési visszhangot keltett Palesztinában, ahol a Jewish Agency és a többi zsidó testületek vezetői kijelentették, hogy tekintet nélkül a Fehér Könyv elvetésére, Anglia mellé szegődnek. Ha azt mondjuk, hogy a zsidóktól nem is vártunk más magatartást, úgy ez csak a legmagasabb komplimentumot fejezi ki a zsidó nép iránt.

Páris. — A francia mozgósítás napján a volt zsidó frontarcosok szövetsége több, mint 300 zsidó önkéntest jelentett be katonai szolgálatra a francia hadseregnek. Számos volt zsidó frontarcos, aki az 1914—1918-as világháborúban is a francia fronton harcolt, újból jelentkezett frontszolgálatra. A legidősebb zsidó önkéntes 63 éves. Amikor magas korára való hivatkozással el akarták útasítani jelentkezését, a passzív védekezéshez kért beosztást. — Tuniszban is tömegesen jelentkeznek a zsidók az önkéntes katonai szolgálatra. A kormány-hivatalok előtt ezrével állnak a zsidó jelentkezők. A volt zsidó frontarcosok és önkéntesek szövetsége külön irodát állított fel, ahol összeírják a zsidó önkéntes jelentkezőket. A franciaországi zsidó egyesületek szövetsége, amely a bevándorolt zsidók szervezeteit foglalja magában, csatlakozott a volt zsidó frontarcosok és önkéntesek egyesített bizottságához. A szövetség felhívást intézett a bevándorolt zsidókhoz, hogy jelentkezzenek a zsidó frontarcosok irodájában katonai szolgálatra.

Streicher bukása

Hámának tíz fia volt és egyszerre huzták őket az akasztófára. Így beszéli ezt el Eszter könyve. A mai hámanizmusnak tízezerszer tíz fia van és ezeket nem lehet egyszerre a fára huzni. Viszont a hámanik egyik legfőbb vezére, a „Stürmer” kiadója és szerkesztője Julius Streicher. Nem újság és nem is könyv, hanem könyvtára való anyagot adott Streicher az utókor számára. Mennyit lehet majd róla írni, legalább annyit majd, mint — sirni, amennyi könnyet ejtettek a zsidó milliók a nácizmus eme legfőbb újságírója miatt.

A tudósítások szerint Streichert mezenestették és letartóztatták Göring parancsára, amiért hűtlenül kezelte a zsidó vagyonekat. Lehet, hogy ezért bukott meg, de mi nem hisszük el. Inkább talán azért, mert az oroszokkal való megállapodás azt is jelenti, hogy bizonyos tekintetben likvidálni kell a fajteóriát. Már pedig ennek legfőbb képviselője a német birodalomban Streicher volt. Ezt a gyűlölködő és szélsőségesen uszító „vezért” el kellett távolítani, s hogy nagyon kompromittált legyen, erre nincsen jobb kifogás, mint az, hogy hűtlenül kezelte a zsidó vagyonekat, amelyeket elkönfiskált. — Pardon azért, mi egy percig sem kételkedünk abban, hogy ezt is elkövette. De ez mégsem az a nagy bűn, amelyért a párt bukni engedné leghüségesebb fiát, aki gyűlölni úgy tudott, mint senki más. Aki „klassz.kussa” lett a pogromra uszító irodalomnak, akinek Stürmerje örök szégyenfoltja lesz a XX-ik századnak.

Jó jel, amikor a Hámának egyike bukik. És amint írva van, ha bukni kezd, akkor végleg el is esel. Csak semmi türelmetlenség. Csak türelem, mert az isteni gondviselés mégsem hagyja el Izraelt. Mert a zsidó örökélet szempontjából hét, vagy tíz esztendő sem sok, végeredményben el kell jöjjön a streicheri sorsfordulat, mert ennek így kell lenni. Csak hogy már elkezdődött...

— SZÁZÖTVENEZREN JELENTKEZTEK A PALESZTINAI ZSIDÓ ÖNKÉNTES VÉDERŐBE. (Jeruzsálem). A zsidó önkéntesek toborzásának határideje lejárt. Összesen 150.000 zsidó jelentkezett az önkéntes véderőbe, ami azt jelenti, hogy minden épkézláb ember jelentkezett, ami a zsidó lelkesedésnek, övédelemre való felkészülésnek, bátorságnak jele. A zsidó jisiv megvédése mindenekelőtt álló fontos feladata ma a palesztinai zsidó lakosságnak, amely felismerte az idők szavát. Ezzel kapcsolatban jelentik azt is, hogy Sir Harold MacMichael palesztinai főkörmánvzó az utóbbi napokban több kolóniában és városban tett inspekciós látogatást. A zsidó véderő felszerelése és megszervezése tovább folyik és ezzel a zsidóságnak az a vágya teljesül, mely szerint a palesztinai határok és a belső biztonság fenntartását zsidókra bízák.

— Az USA belügyminisztere nagy ter-
vet dolgozott ki többmillió zsidó Alaszkában való letelepítésére. (Newyork) Slatery belügyminiszterhelyettes egy szakértőbizottsággal együtt nagy ter-
vet dolgozott ki, többmillió zsidónak Alaszkában való letelepítésére. A terv szerint hat hónapon belül — a kérdés sürgősségére való tekintettel — 150 ezer embert lehet letelepíteni Alaszkában. Az amerikai kormány a nemzetközi zavarok ellenére behatóan tanulmányozza a kérdést és ugyanakkor 200 millió dollárt hajlandó erre a célra szánni, amely összeget vasutvonalepítésre és a talajnak termőfölddé való átalakítására fordítanák.

H - U - M - O -

Palesztinai gyerekször

A palesztinai gyerekek, amelyek már ott születtek, úgy néz ki, mint az élet. Nem tudnak az alacsony rendűségről, nem tanulták meg fejüket behunynyukuk közé, pogromok emléke nem árnyékolja lelküket. Sokan azt mondják, hogy öntudat-tulcsük van, talán „szemtelenekek” is. Ezért gunvny „szabreh”, ami annyit jelent, mint „utmentitusz”, amely Palesztinában nő s amelyhez bíóvatosan kell nyulni.

Példák erre:

A nyelvük héber százszázalékosan. Egy szó sem értenek. Mivel ezt a fiddis nyelvet fő az öregek használják, azt hiszik, hogy minden fiddisül beszél. Az egyik apróság azzal fordul nap kizárólag héberül beszélő apjához:

— Apuka, ha megöregszel, nem foglak me-

teni.

Mire az apja csodálkozva kérdi: — Miért?

Természetesen hangzik a válasz:

— Mert fiddisül fozsz beszélni.

HATÉVESEK EGYMÁS KÖZÖT

Az egyik magyarázza a másiknak:

— Tudod, az ember óvodába jár, beiratkozik gimnáziumba, leteszi az érettségét, megnősül, lesz nagypapa, jiddisül kezd beszélni, azután halál.

MIKOR FOG MEGHALNI

A halál problémája különösen izgatja képtehetségüket. Az egyik ötletes gondolkodó véte apjához fordul, magyarázna meg neki, mi is a lál?

Az apja nem ér rá és kivágja idegesen, hogy halál olyan állapot, amikor az ember nem többé.

— Nos, ha örökké mozogok, akkor sohasem érek meg halni? — hangzik az újabb kérdés.

KÉRDÉSEK, AMELYEKRE NINCS VÁLASZ...

Télen, amikor hétszámra esik az eső, az gyerekek azt akarta tudni, vajon marad-e még sok eső után.

Amikor az egyik gyereket kivitte az apja a gerpartra, azt kérdezte:

— Apuka, nézd mekkora fürdőkád!?... — ugyanis a fürdőkád jelentette eddig a legnagyobb vízmennyiséget.

Az egyik palesztinai gyerekek meséli a másik az iskolába, hogy a Messiás akkor fog eljönni, amikor majd mind jók lesznek az emberek.

— Mi szükség lesz akkor rá? — hangzik a gínt az ártatlan kérdes.

GYÜLESEZNEK A TYUKOK

A kibbucokban sokat gyüleseznek, mind közösen határoznak el, amelyet egy-egy életmondás igen érdekesen világít meg. Az egyik gyemek a tyukól mellett halad el és látja, hogy a tyuk az egyik sarokba huzódott vissza. Erre odaszó a többieknek:

— Pszt, csend legyen, gyüleseznek a tyukok!

ÖNÁLLÓ BROCHO...

Az egyik gyereket a kenyérré mondandó dásra oktatták:

— Áldott légy Örökkévaló, a mi Istenünk, világ királya, aki kihozod a kenyéret a földből!

Mikor aztán tojást kap egyszer vacsorára, áttattal mondja a magagyártotta brocho:

— Áldott légy Örökkévaló, a mi Istenünk, a világ királya, aki kihozod a tojást a tyukból...

PURIM VAGY CHANUKA...

Egyik kibbucban chanukát ünneplék. Az ünnepségre az egyik hölgyvendég erősen kipudorozza festi magát, mire az egyik gyerekek megkérdi:

— Hogy lehetséges az, hogy nálunk még cschanuka van, a városban már... purim...

BIALIK HALÁLÁ

Amikor Bialik halálának híre a kibbucba ér, egyik gyere megfegyzi:

— Kár érte. Ilyen fiatalon. Hiszen csak tavéünnepeltük születésnapját...

★

A KIEVI RÁDIÓ BEMONDÁSA.

Azon kevesek szerint, akik hallották kievi rádió az orosz hadsereg megindulása után, következő hirt adta le:

— Achtung, achtung, pajlise Jidn. Es kümm schon Mesjach, ja, der Mesjach kümmt, aber nicht der tajter, — sondern der rajter mesiach...

BUN DE IMPRIMAT.

„GRAFICA”, ORADEA